

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

SAMETOVÁ REVOLUCE A SAMOSPRÁVA PO ROCE 1989
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Vojtěch Kadlec

Vedoucí práce: Doc. Lukáš Valeš, PhDr. Ph.D

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Sametová revoluce a samospráva po roce 1989“ vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 29. Března 2018

.....
vlastnoruční podpis

Rád bych poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Doc. Lukáši Valešovi, PhDr. Ph.D, za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování diplomové práce. Také bych také rád poděkoval své rodině, bez jejíž podpory a pomoci během mých studií, by napsání této práce nebylo možné.

1 OBSAH

1 OBSAH	1
SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	3
1 SAMETOVÁ REVOLUCE	4
1.1 UDÁLOSTI KONCE ROKU 1989	5
2 SAMOSPRÁVA PO ROCE 1989	7
2.1 REFORMA VEŘEJNÉ SPRÁVY	7
2.1.1 První fáze reformy veřejné správy	9
2.1.2 Druhá fáze reformy veřejné správy	13
2.2 SAMOSPRÁVA	17
2.2.1 Definice samosprávy	17
2.2.2 Dělení samosprávy	18
3 ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA V ČESKÉ REPUBLICE	20
3.1 USPOŘÁDÁNÍ ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY	20
3.2 CHARAKTERISTIKA OBECNÍHO ZŘÍZENÍ	23
3.2.1 Působnost obcí	25
3.2.2 Orgány obce	28
3.2.3 Typy obcí	35
3.2.4 Financování obcí	38
3.3 CHARAKTERISTIKA KRAJSKÉHO ZŘÍZENÍ	40
3.3.1 Působnost kraje	40
3.3.2 Orgány kraje	41
3.3.3 Financování kraje	45
3.3.4 Spolupráce krajů	46
4 HISTORICKO-POLITICKÝ KONTEXT SAMETOVÉ REVOLUCE	48
4.1 ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1945-1948	48
4.2 POČÁTKY TOTALITY 50. LETECH	50
4.3 OBDOBÍ PO KONCI STALINOVY ÉRY	53
4.4 PŘÍZNIVĚJŠÍ DOBA 60. LET	58
4.5 ČESKOSLOVENSKO V ROCE 1968	59
4.6 ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1969-1988	61
5 AUTENTICKÝ ROZHOVOR S ÚČASTNÍKEM SAMETOVÉ REVOLUCE	63
ZÁVĚR	66
RESUMÉ	68
SEZNAM LITERATURY	71
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	73
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

AKČR - ASOCIACE KRAJŮ ČESKÉ REPUBLIKY

AVH - MAĎARSKÁ TAJNÁ POLICIE

ČR - ČESKÁ REPUBLIKA

ČNR - ČESKÁ NÁRODNÍ RADA

ČSR - ČESKO-SLOVENSKÁ REPUBLIKA

ČSSR - ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

DAMU - DIVADELNÍ AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ

DPH - DAŇ Z PŘIDANÉ HODNOTY

EU - EVROPSKÁ UNIE

KAN - KLUB ANGAŽOVANÝCH NESTRANÍKŮ

KBSE - KONFERENCE O BEZPEČNOSTI A SPOLUPRÁCI V EVROPĚ

KSČ - KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA

KSSS - KOMUNISTICKÁ STRANA SOVĚTSKÉHO SVAZU

NDR – NĚMECKÁ DEMOKRATICKÁ REPUBLIKA

NUTS - NOMENKLATURA ÚZEMNÍCH STATISTICKÝCH JEDNOTEK

USA - SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

ÚV KSSS – ÚSTŘEDNÍ VÝBOR KOMUNISTICKÉ STRANY SOVĚTSKÉHO SVAZU

ÚVOD

Důvod proč jsem si jako téma své diplomové práce vybral „Sametovou revoluci a samosprávu po roce 1989“ byl ten, že mě vždy zajímal kontext oněch událostí, které dominovým efektem vedly k pádu komunistických režimů ve východní Evropě. Samotná Sametová revoluce je pro mne zajímavá už svým specificky nenásilným průběhem, ale také tím, jaké osobnosti se na jejím průběhu podílely. V souvislosti s přechodem k novému státnímu a politickému systému mne proto zajímalo jakým způsobem se vyvíjela veřejná správa, a jakou měrou změny zapůsobily na územní samosprávu.

V první kapitole mé práce se budu věnovat okolnostem Sametové revoluce jakož i jejímu průběhu především pak shrnu 17. listopad a dny, které po něm následovaly. V další části práce se již přesunu k problematice vývoje reformy veřejné správy. Tedy co předcházelo reformě veřejné správy jako takové a rozboru přijatých právních norem, které určily nové územní uspořádání. Rozebrány budou též pozitiva a negativa, která sebou zavedené územní uspořádání přineslo. Ke konci této kapitoly budu definovat pojem „samospráva“ jako takový a též se budu věnovat základnímu rozdělení a charakteristice jednotlivých samospráv.

Další část mé práce bude s detailem zaměřená na charakteristiku územně samosprávných a vyšších územně samosprávných celků. Podrobně bude nejprve rozebrána obec z hlediska její definice a funkcí, dále se zaměřím vymezení působnosti obce jak samostatné tak z hlediska přenesené působnosti. Zdůrazním jednotlivé úkoly a činnosti, které spadají pod dané druhy působností. Dále budou charakterizovány jednotlivé orgány obce co do postavení, pravomocí a kompetencí, které jim náleží. Charakterizována bude také typologie a finanční příjmy obcí. Tato analýza bude následovat též u kraje, co do charakteristiky jeho působnosti, rozboru orgánu a systému financování. Posledním bodem této kapitoly bude část o spolupráci mezi kraji z pohledu zahraničního i domácího prostoru.

Čtvrtou částí práce bude historický exkurz do politického a společenského vývoje Československa od konce druhé světové války do revolučního roku 1989. Pozornost bude věnována jednotlivým etapám tohoto vývoje s důrazem na změny klimatu ve společnosti v důsledku politického chování režimu. Zde je cílem popsání klíčových historických momentů, které vytvořily potenciál k následnému vyvrcholení nespokojenosti občanů s komunistickým režimem. Tato část práce je tedy jakýmsi strukturním vyústěním první části o sametové revoluci. Práci uzavírá praktická část, kterou symbolizuje autentický rozhovor s účastníkem Sametové revoluce.

1 SAMETOVÁ REVOLUCE

Rok 1989 znamenal zásadní změny a vygradování událostí, které otřásly celou východní Evropou a měly svůj zásadní důsledek na pozdější geopolitické rozložení a formování demokratických politických systémů. V našem případě se jednalo o změnu natolik zásadní, že v pozdějším vývoji přišel sociální a kulturní šok. Tedy srovnání západních vyspělých států s chudými státy bývalého východního bloku.

Je třeba zmínit, že revoluční ohnisko, které začalo už v roce 1956 povstáním v Maďarsku, postupně gradovalo až do konce 80. let, kdy se kontrola a moc Sovětského svazu nad ostatními státy konzervovanými sovětskou mocí definitivně hroutila a bylo jen otázkou času, kdy dojde svému neodvratnému zániku. Politika „glasnosti“, kterou zavedl Michael Gorbačov, se v tomto směru naprosto neslučovala s historicky nastaveným, řekněme až okupačním, pojetím kontroly a správy svých satelitních zemí. Je zřejmé, že zásadním zlomem a spouštěčem následujících událostí se tedy stal postoj nejvyšší politické garnitury sovětského svazu nezasahovat do vnitřního uspořádání totalitních států spadajících do sovětského vlivu. Také vedení KSČ, ač na první pohled silné a jednotné, bylo ve své podstatě neochotné jakýmkoliv způsobem reagovat na signály, které přicházely z ostatních států východního bloku. Nejprve se zhroutil totalitní systém v červnu 1989 v Polsku a poté v říjnu v Maďarsku. Ostatní republiky měly velmi rychle následovat, nicméně jaké události v listopadu 1989 Československu nastanou a také jak rychlý budou mít spád, nemohli občané nic tušit.

K postupnému tání socialistického režimu v Evropě přispěla také globální snaha a tlak západních států na důrazné prosazování myšlenek a principů ochrany a dodržování lidských práv, za které se v případě Československa zasazovalo na mezinárodním poli především uskupení disentu, tzv. Charty 77. Tato enkláva undergroundové inteligence v čele s budoucím prezidentem Havlem měla i díky podpoře zahraničních exulantů poměrně zásadní vliv na budování mezinárodní prestiže tak důležité pro stát postupně se vymaňující z područí východního bloku.¹

Jedním z vrcholů spolupráce protirežimních aktivistů napříč světem bylo společné prohlášení pro konferenci KBSE ve Vídni. Toto prohlášení obsahovalo podrobné kroky dodržování lidských práv a práv jednotlivce, jakož i další stanoviska z Helsinské konference z roku 1972, kde se účastníci domluvili na řešení mezinárodních problémů mírovou cestou a nastolení případné spolupráce. Obsahem bylo také právo každého státu na sebeurčení a

¹ HUSÁK, Petr Maxmilián. *Česká cesta ke svobodě: politické drama o šestnácti dějstvích s otevřeným koncem*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2895-0. str. 52-54

nastolení politických demokratických principů. Signatáři tohoto dokumentu se stali aktivisté z Československa, Polska, Maďarska, Jugoslávie, NDR, ale také Severní Ameriky. Ač sovětský svaz nejprve ignoroval otázku lidských práv, pod nátlakem mezinárodních společenství začal aspoň formálně lidská práva prosazovat. S příchodem Michaila Gorbačova na vedoucí pozici zašel dokonce ještě dále, a to k plánování uspořádání konference o bezpečnosti a spolupráci. Liberální směr byl tedy úspěšně nastaven²

1.1 UDÁLOSTI KONCE ROKU 1989

Sametová revoluce je neochvějně spojena se 17. Listopadem 1989, kdy studenti vysokých škol vyšli do ulic na protest proti komunistickému režimu. Demonstrace vyvolaná studentským hnutím STUHA, jehož členy a zároveň pozdějšími studentskými vůdci byli např. Šimon Pánek, Igor Chaun či Marek Benda, se z pokojného průvodu stala jiskrou pro vznik celonárodního odporu. Průvod studentů z Albertova, který byl drastickým způsobem zastaven na národní třídě, měl celostátní ohlas. Je až zarážející s jakou brutalitou příslušníci pohotovostního pluku VB přistupovali k demonstrantům, kteří vůči nim nevyvíjeli žádnou agresi. Pozdější masovou podporu revolučních nálad ovšem podnítil ještě jiný aspekt této demonstrace. Zpráva vypuštěná v podvečer 18. listopadu, o údajné smrti studenta Martina Šmída, který měl být usmrcen při událostech na Národní třídě. Ač se jednalo o nepravdivou informaci vyvrácenou jak pražskými nemocnicemi, tak samotným Martinem Šmídem, tato zpráva se prakticky hned dostala také do zahraničí prostřednictvím východoevropské informační agentury, kterou informoval jeden ze signatářů Charty 77 Petr Uhl. Tuto zprávu následně odvysílala Svobodná Evropa i stanice BBC.³

Tentýž den byl studenty DAMU založen první stávkový výbor. Společně s herci se domluvili na časově neomezené okupační stávce vysokých škol a divadel, ale také na celostátní generální stávce. V neděli 19. listopadu se v činoherním klubu Laterna Magika sešli přední představitelé českého disentu a signatáři Charty 77 a založili Občanské fórum. To mělo fungovat jako jakýsi revoluční orgán jednající s představiteli KSČ o předání moci.⁴

20. listopadu začala okupační stávka studentů na vysokých školách po celé České republice. Každým dnem probíhaly demonstrace, na které chodily statisíce lidí. Režim se neodvážil jakkoliv zasáhnout, což bylo potvrzené od premiéra Ladislava Adamce. 23.

²h HUSÁK, Petr Maxmilián. *Česká cesta ke svobodě: politické drama o šestnácti dějstvích s otevřeným koncem*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2895-0. str. 54

³ HUSÁK, Petr Maxmilián. *Česká cesta ke svobodě: politické drama o šestnácti dějstvích s otevřeným koncem*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2895-0. str. 68

⁴ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. (128-129 s.) ISBN 80-210-3832-2. str. 215-216

listopadu se zhroutila cenzura a televize začala vysílat živé přenosy z manifestací a demonstrací, deníky začaly fakticky informovat o událostech na Národní třídě. Zásadní pro úspěch snah občanského fóra i ostatních aktivistů proti komunistickému režimu bylo vytvoření zapojení všech společenských skupin, nikoliv jen inteligence. Zapojení dělnictva, o kterém byli představitelé KSČ přesvědčeni, že je stále podporuje, znamenalo definitivní mocenský rozklad komunistické moci. 24. listopadu odstoupili vedoucí funkcionáři KSČ v čele s Miloušem Jakešem ze svých funkcí. 27. listopadu proběhla generální stávka a 29. listopadu byl Federálním shromážděním zrušen čl. 4 ústavy o vedoucí úloze KSČ a také změněn čl. 6 o Národní frontě a čl. 16 o výchově v duchu marxismu a leninismu. Pokus premiéra Adamce o sestavení nové federální vlády skončil neúspěchem předně z důvodu, že byla tvořena především členy KSČ. Tato vláda podala demisi 7. prosince a byla nahrazena vládou „národního porozumění“ v čele s Mariánem Čalfou a tvořena především členy Občanského fóra. Nová vláda složila slib již odstupujícímu prezidentovi Gustavu Husákovi, pro něhož se jednalo o poslední oficiální akt. Celý tento proces přechodu k demokracii končí 29. prosince 1989, kdy je jednomyslně Federálním shromážděním zvolen jako nový prezident Václav Havel.⁵

⁵ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. (128-129 s.) ISBN 80-210-3832-2. str. 216-217

2 SAMOSPRÁVA PO ROCE 1989

2.1 REFORMA VEŘEJNÉ SPRÁVY

Zásadní změny v politických i společenských poměrech po roce 1989 dávaly jasně najevo i nezbytnost změn v rámci uspořádání veřejné správy. Do té doby zavedený systém národních výborů, tedy krajských, okresních a místních se již v zpočátku roku 1990 jevil neakceptovatelný, a začaly přibývat tendence k návratu tradičního správního systému první republiky.⁶

Základním bodem této změny se stal ústavní zákon 294/1990 sb., který změnil ústavu z roku 1960 v rámci organizace místní správy. Nově se tedy základem místní samosprávy stala obec. V souvislosti s ústavní změnou byly vydány prováděcí zákony, jimiž byl zákon ČNR č.367/1990 Sb., o obcích (obecní zřízení), zákon ČNR 368/1990 Sb., o volbách do zastupitelstev v obcích, zákon ČNR 418/1990 Sb., o hlavním městě Praze a zákon ČNR 425/1990 Sb., o okresních úřadech, upravující jejich působnost a další opatření s tím související. Hospodaření obcí bylo upraveno v zákonech ČNR č.425/1990 Sb., o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí České republiky (rozpočtová pravidla české republiky) a ČNR č.172/1991 Sb., o přechodu určitých věcí z majetku České republiky do majetku obcí.⁷

Podle obecního zřízení se obcemi měly stát územní celky, které již byly obcemi ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona a obce, které následně vzniknou po nabytí účinnosti tohoto zákona.⁸

Území obce se mělo skládat z jednoho či souhrnu katastrálních území, pakliže se obec členila na části, jež měly vlastní katastrální území. Obec též začala vystupovat v rámci právních vztahů jako právnická osoba pod svým jménem a nést odpovědnost, která z těchto vztahů vyplívala.⁹

Městem byla rozuměna obec, ve které do počátku účinnosti tohoto zákona působil městský národní výbor. Městem se ale také stala obec, která byla takto určena na základě

⁶ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 227

⁷ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 227

⁸ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 227-228

⁹ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str.228

rozhodnutí předsednictva české národní rady na návrh vlády České republiky nebo na návrh obce po vyjádření vlády.¹⁰

Znatelných změn se dostalo také v případě statutárních měst. Ač v letech 1949-1967 statutární města neexistovala a jejich postavení bylo navraceno městům Brno, Ostrava a Plzeň 1. ledna 1968, oficiálně tento pojem nebyl zaveden. Později byly vydány zákony č. 175/1968 Sb., o městě Brně, č. 40/1969 Sb., o městě Ostravě, a č. 41/1969 Sb., o městě Plzni. V roce 1986 k nim bylo přidáno Ústí nad Labem. Od 24. listopadu se počet statutárních měst značně navýšil, a to o České Budějovice, Karlovy Vary, Liberec, Hradec, Králové, Pardubice, Zlín, Olomouc, Opava a Havířov.¹¹

Statutární města	Počet obyvatel k 31.12. 1990
Brno	392 507 obyvatel
České Budějovice	100 014 obyvatel
Havířov	91 137 obyvatel
Hradec Králové	101 272 obyvatel
Karlovy Vary	57 860 obyvatel
Liberec	104 233 obyvatel
Olomouc	107 399 obyvatel
Opava	63 531 obyvatel
Ostrava	331 466 obyvatel
Pardubice	95 948 obyvatel
Plzeň	174 975 obyvatel
Hlavní město Praha	1 215 217 obyvatel
Ústí nad Labem	106 538 obyvatel
Zlín	87 186 obyvatel

Tabulka č.1: Výčet statutárních měst od 24. listopadu 1990

Pramen: www.czso.cz

Zatímco co městské a místní národní výbory byly transformovány do orgánů samosprávy jako obce, v případě okresních národních výborů šlo o přeměnu na okresní úřady, které měly plnit funkci orgánů státní správy již výše zmiňovaným zákonem č. 425/1990 Sb. Okresní úřady se tedy měly stát regionálními vykonavateli státní správy, kteří disponovali

¹⁰ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 228

¹¹ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 228

všeobecnou věcnou a místní působností. V rámci přenesené působnosti je také bylo možno považovat v jisté formě za nadřazené orgány obcí. Ve svých kompetencích měli např. kontrolu činnosti pověřených obecních úřadů či orgánů obcí nebo přezkum rozhodnutí obcí. S existencí okresních úřadů se ovšem v rámci reformy veřejné správy počítalo spíše v krátkodobém hledisku. Tento systém měl být později nahrazen vyšším stupněm územní samosprávy.¹²

S rozpadem federace a vznikem samostatné České republiky 1. ledna 1993 došlo i ke změnám v ústavních poměrech. V rámci české ústavy, zákonem č. 1/1993 Sb., čl. 99 bylo ustanoveno, že „Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a země nebo kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.“. Tato formulace později vedla k politickým sporům o budoucí podobu územní samosprávy v rámci nově vzniklé České republiky.

K další fázi změn veřejné správy z hlediska místní správy a územního rozčlenění se vedly dlouhodobé diskuse, kde se odrážela jak odborná hlediska, tak politické zájmy. Zejména první vláda samostatné České republiky pod záštitou ODA či KDU-ČSL kladla značnou důležitost na zvýšení role samosprávy v rámci propojení s ekonomickou podstatou. Fungování a efektivita veřejné správy se měla přímo odrážet na procesu rozvoje tržních vztahů. Vládní prohlášení také hovořilo o principech subsidiarity na základě vytvoření historický odpovídajících regionů a územních celků jim příslušných kompetencí, které zvýší zapojení občanů do správy a fungování. To vše mělo být součástí koncepce moderního státu. Tyto návrhy však zůstaly v nečinnosti až do roku 1997 i díky odmítavému postoji ODS, které stávající systém vyhovoval z hlediska ekonomičnosti i efektivity.¹³

2.1.1 PRVNÍ FÁZE REFORMY VEŘEJNÉ SPRÁVY

Vytvoření nového konceptu se ovšem jevilo jako nezbytné už z hlediska fungování na úrovni mezi okresními úřady a centrem. Zrušením krajských výborů ukázalo, že zde nastala absence správní jednotky, která by odpovídajícím způsobem koncentrovala správu. Efektivním krokem se zdálo vytvoření detašovaných pracovišť působících v regionech jako specializované orgány, nicméně takový systém roztržitosti státní správy byl finančně nákladný a především nepřehledný.¹⁴

¹² VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 78

¹³ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 81-82

¹⁴ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 83

Absenci řízení veřejných věcí na krajské úrovni kritizovaly především menší strany v čele s opoziční ČSSD, ovšem ODS mělo dlouhou dobu ve vládě neotřesitelnou pozici. Až hospodářská krize na jaře roku 1997 dokázal pohnout stavidly a donutit ODS k jednání o nové formě krajské územní samosprávy. Menším koaličním stranám se tedy v rámci koaliční spolupráce podařilo prosadit přijetí ústavního zákona o krajském zřízení. Tímto ústavním zákonem také bylo vymezeno, že oním vyšším územně správním celkem budou pouze kraje, nikoliv země.¹⁵

Plánovaná změna územní samosprávy měla být jednou ze tří etap reformy veřejné správy. V první části měla reforma zajistit vznik funkční samosprávy, druhá část reformy se měla zaměřit na zrušení fungování dekoncentrovaných orgánů státní správy – tedy okresních úřadů a zajistit převod jejich pravomocí na orgány samosprávy a v třetí části reformy se mělo přejít k modernizaci zastaralého funkčního systému státní správy především na úrovni ústředních orgánů.¹⁶

Zásadní diskuse byly vedeny o podobě nově vznikuvšího krajského zřízení, tedy zda-li má být obnoven model správy z roku 1960, kdy bylo pouze 7 krajů a Hlavní město Praha, což by bylo z hlediska občanů, kteří na tento systém byli navyklí jednodušší. Jako další pozitivum byly brány snížené nároky na byrokratický aparát či zavedené budovy krajských úřadů. Nicméně odpůrci tohoto konceptu vyjadřovali skepsi vůči systému, který byl výplodem centralizace z roku 1960, kdy právě tyto kraje vznikly sloučením z původního počtu čtrnácti krajských jednotek. Zároveň by zavedení tohoto konceptu znamenalo vyřazení původních krajských měst. Neoptimálnější variantou se jevílo respektování obvyklých regionálních center a jejich významu, a proto se zavedl počet 13 krajů a Hlavní město Praha. Zákonem č.347/1997 Sb., ovšem došlo pouze k vymezení území krajů, díky taxativní formulaci okresů, které byly tímto zařazeny do jednotlivých krajů. Tento zákon také novelizací čl. 99 a čl. 103 ústavy definitivně zavedl pojem „kraj“ pro vyšší územně správní celek a vzal možnost zastupitelstvu změnit název kraje. Účinnost tohoto zákona byla stanovena na 1. leden 2000.¹⁷

Legislativním paradoxem zákona č. 347/1997 Sb., je ovšem fakt, že tento zákon automaticky neruší krajské uspořádání z roku 1960. K vyvolání tohoto stavu došlo v důsledku nemožnosti zrušení zákona 36/1960 Sb. Zrušením tohoto zákona by došlo ke ztrátě územní

¹⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 83

¹⁶ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 84

¹⁷ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 84

působnosti některých státních úřadů a soudů, které mají dané okresy a kraje z roku 1960. V této návaznosti je potřeba zmínit, že v roce 1990 nedošlo ke zrušení krajů jako územních celků, nýbrž pouze ke zrušení krajských národních výborů.¹⁸

Za vytvoření definitivního konceptu a realizaci reformy veřejné správy můžeme považovat nástup menšinové vlády sociální demokracie v roce 1998, která měla reformu jako jeden z prioritních bodů svého programu. Zásadním zdůvodněním a nutností reformy byl připravovaný vstup České republiky do Evropské unie. Právě Evropská unie považuje samosprávné regiony s vlastní správní autonomií jako jeden ze styčných bodů fungování evropských států. Česká republika byla tak mnohokrát kritizována ze strany evropské komise za neexistenci krajského zřízení. Nutnost této reformy z hlediska přijetí do EU byla navíc podpořena faktem, že poloúřednická vláda Josefa Tošovského podepsala za Českou republiku stěžejní dokument s názvem „Evropská charta místní samosprávy“, kterým byla ČR vázána i v rámci zmiňované reformy.¹⁹

Reformou veřejné správy bylo pověřeno ministerstvo vnitra v čele s náměstkyní pro veřejnou správu Yvonne Streckovou. Ministerský úřednický aparát vycházel ze dvou možností koncepce krajského uspořádání, a to smíšené a oddělené. Oddělený model byl koncipován na principu oddělených samosprávných a státních úřadů, což bylo protipólem smíšeného modelu, který již fungoval na obecní úrovni. Tedy výkon státní správy samosprávnými orgány v přenesené působnosti. Ač bylo ministerstvo vnitra spíše pro oddělený model, poslanecká sněmovna se v konečném rozhodnutí vyjádřila pro koncepci smíšeného modelu, a to vysokým poměrem 160 ze 176 přítomných poslanců. Nicméně tento model se v pozdějším období mírně řečeno ukázal jako diskutabilní, protože zde není jasné vymezení kompetencí a odpovědnosti výkonu státní správy a samosprávy.²⁰

Z pohledu legislativy můžeme považovat první etapu reformy veřejné správy za ukončenou přijetím návrhů balíku zákonů, jenž byl zpracován Ministerstvem vnitra, Ministerstvem pro místní rozvoj a Ministerstvem financí. Tyto zákony měly sloužit k provedení ústavního zákona o vytvoření vyšších územně správních celků. Na základě jednání vlády byly postoupeny poslanecké sněmovně vládní návrhy zákonů, jež byly po

¹⁸ VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 46

¹⁹ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 84

²⁰ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 85

dlouhých jednáních přijaty v obou komorách parlamentu na konci roku 1999. Jedná se o tyto konkrétní zákony:²¹

- Zákon č.128/2000 Sb., o obcích
- Zákon č.129/2000 Sb., o krajích
- Zákon č.130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů
- Zákon č.131/2000 Sb., o hlavním městě Praha
- Zákon č.132/2000 Sb., o změně některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, obcích, okresních úřadech a hlavním městě Praze.
- Zákon č.147/2000 Sb., o okresních úřadech
- Zákon č.157/2000 Sb. o převodu práv, věcí a závazků z majetku České republiky do majetku krajů.
- Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech
- Zákon č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a vystupování v právních vztazích
- Zákon č. 220/2000 Sb., o úprava zákonů s přijetím zákona o majetku České republiky
- Zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní
- Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
- Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů

Volby do zastupitelstev krajů proběhly 12. Listopadu 2000 a od 1. ledna 2001 začaly krajské orgány (zastupitelstvo, rada, hejtman, krajský úřad) vykonávat svou činnost. Krajský úřad je v tomto případě vykonavatelem jak samosprávných činností, tak činností státní správy v rámci přenesené působnosti.²²

Vznik krajů přinesl svá nesporná pozitiva, jakými jsou např. přiblížení řadového občana regionálnímu chodu věcí veřejných a samozřejmě dekoncentrace státní moci a značné posílení samosprávných celků a územní samosprávy jako takové. Nicméně nesmíme zde opomenout i jasně viditelná negativa, která zavedení krajské úrovně samosprávy přinesla. Lukáš Valeš ve své knize *“Politologické aspekty veřejné správy”* vymezuje čtyři nejzásadnější handicap nového zřízení. Zaprvé se jedná o ekonomický aspekt. Tedy od počátku fungování krajského zřízení, bylo plánované financování chodu z vlastních zdrojů téměř nevyužitelné. Kraje nebyly schopné fungovat v rámci vlastního hospodaření, a byly tak z velké části

²¹ POMAHÁČ, Richard a Olga VIDLÁKOVÁ. *Veřejná správa*. 1. Praha: C.H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-748-0. str. 248-249

²² POMAHÁČ, Richard a Olga VIDLÁKOVÁ. *Veřejná správa*. 1. Praha: C.H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-748-0. str. 249

odkázané na státní rozpočet. Pozitivní změna přišla až s rokem 2004, kdy byl změněn zákon o rozpočtovém určení daní.²³

V druhém bodě můžeme zmínit zhoršení vztahů mezi státem a kraji. Vznikem krajských úřadů a převedení kompetencí v rámci např. školství či zdravotnictví vygradoval boj o vliv v těchto oblastech, které na jedné straně kraj považuje z autonomního hlediska za své, ovšem stát si nárokuje kompetenci v rámci ústředních správních úřadů- ministerstev. Tyto dohady ohledně kompetencí jsou ještě podpořeny politickými boji. Z hlediska občanů ani podpory efektivit veřejné správy se definitivně nejedná o pozitivní přínos.²⁴

Třetím negativním dopadem byla dle Lukáše Valeše nepřipravenost v rámci koordinace státu a krajů. Zároveň se jako zásadní problém jevila nekoordinace mezi kraji v záležitostech kultury a cestovního ruchu, kde sice kraje mají poměrně velké pravomoce, nicméně vzájemná koordinace jak mezi nimi tak např. s Ministerstvem pro místní rozvoj neprobíhá.²⁵

Jako čtvrtý ze zásadních negativních bodů je zmíněn mnohonásobný nárůst počtu úředníků. Reforma přinesla se zřízením krajských úřadů výrazné zvýšení počtu úředníků, kde se jako zásadní nedostatek jevílo nedostatečné vzdělání a kvalifikace, která nebyla podpořena předchozími zkušenostmi. Reakcí na tento nepříznivý stav se stalo přijetí zvláštního zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků. Zde se měl vyrovnat kvalifikační rozdíl mezi úředníky krajské samosprávy a úředníky státní správy.²⁶

2.1.2 DRUHÁ FÁZE REFORMY VEŘEJNÉ SPRÁVY

Druhou fází reformy veřejné správy můžeme považovat z primárního hlediska za fázi, jejímž hlavním úkolem mělo být zrušení okresních úřadů a předání jejich kompetencí na jiné orgány veřejné správy. Tato potřeba vycházela z již zavedeného trendu postupného zvyšování kompetencí územní samosprávy, ale také ze zastaralého systému výkonu státní správy založeného na okresní úrovni z roku 1960, od kterého se okresy téměř nezměnily.

Jako zcela zásadní se jevíla otázka, zda mají být pouze převedeny kompetence z okresních úřadů na městské úřady v okresních městech, kde by nedošlo ke změnám v rámci územně správního uspořádání výkonu veřejné správy, nebo by došlo k dekoncentraci a

²³ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 86

²⁴ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 86-87

²⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 87

²⁶ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 87

decentralizaci veřejné správy v prostorovém smyslu a byly tak napraveny mezery územně správního uspořádání z roku 1960.²⁷

Vláda od samého začátku podporovala možnost širší reformy veřejné správy, která by spočívala ve vytvoření nových orgánů okresní samosprávy v menších okresech, na které by přešly kompetence okresních úřadů. Realizace této možnosti se ovšem zdála mnohem složitější a komplikovanější než přenesení působnosti na již existující orgány samosprávy a proto k samotné realizaci tohoto konceptu nedošlo.²⁸

Dalším problémem se jevil přenos kompetencí okresních úřadů na obce s pověřeným obecním úřadem, ač bylo k roku 2002 vedeno 381 těchto jednotek. Jelikož nevelké územní obvody těchto obcí nevytvářely předpoklad pro adekvátní plnění státní správy (některé měly správní obvody s 5000 obyvateli a okresní úřady působily pro území o velikosti 100 000-150 000 obyvatel) byl tak z důvodů průzkumu podmínek mikroregionů pro efektivní výkon a zajištění veřejné správy ustanoven počet obcí, na které přejdou kompetence úřadů okresních řádově na 200. Jako neadekvátnější řešení bylo vytvoření dalšího "spádového typu" obcí a tím se staly obce s rozšířenou působností.²⁹ V této návaznosti byl vydán zákon č. 314/2002 Sb., o obcích s pověřeným obecním úřadem a o obcích s rozšířenou působností. Původně předložený návrh zákona č. 314/2002 Sb., poslanecké sněmovně z roku 2001 čítal na 192 obcí, ten byl ovšem poté navýšen senátem na 205 obcí. Také byl tímto zákonem upraven počet obcí s pověřeným obecním úřadem na 388. Následně přijatý zákon č. 313/2002 Sb., novelizoval zákon o obcích a dále byl přijat zákon o krajích č. 231/2002 Sb. Tento výsledek je tak v souladu s dekoncentrací a decentralizací výkonu správních kompetencí na elementární úrovni.³⁰

K potřebnému přerodu a přechodu kompetencí z okresních úřadů obce s rozšířenou působností bylo zapotřebí vytvořit legislativní základ. Tedy aby mohly přejít jak kompetence,

²⁷ VOŠTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 47-48

²⁸ VOŠTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 48-49

²⁹ VOŠTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 49

³⁰ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd.* Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 11

tak majetek související s výkonem těchto kompetencí, a pracovníci daných orgánů. Ke zmíněnému přechodu byl vytvořen právní podklad zákon č. 320/2002 Sb.³¹

Zákon č. 320/2002 Sb., obsahoval některé změny a zrušení zákonů, které souvisely s ukončením činnosti a působení okresních úřadů. Na majetkové vypořádání měl ale největší vliv zákon č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách a o změně zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky, ve znění zákona č. 10/2001 Sb., a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů. Ten tedy dle § 1 stanovuje, že „dnem 1. ledna 2003 přecházejí z vlastnictví České republiky (dále jen "stát") do vlastnictví krajů věci, se kterými k 31. prosinci 2002 (dále jen "rozhodný den") byly příslušné hospodařit organizační složky státu a státní příspěvkové organizace, u nichž funkci zřizovatele vykonávaly k rozhodnému dni okresní úřady (dále jen "zřizovatel"), pokud tento zákon nebo zvláštní zákon nestanoví jinak.“ Zde se ovšem později objevily komplikace ve vymezení movitého majetku na jednotlivé celky samosprávy a na dotčené orgány státu.³²

Zákonem č. 320/2002 Sb., byly tedy převedeny kompetence z okresních úřadů jak na obce s rozšířenou působností, tak i ve výjimečných případech na obce s pověřeným obecním úřadem, ale též na krajské úřady, a to především z důvodu kontroly a dozoru nad těmito orgány. Valná většina přerozdělených kompetencí v rámci správní agendy byla dána obcím s rozšířenou působností, kde se ovšem jednalo o kompetence méně náročné a frekventované.³³

Poslední přechodovou složkou řešenou zákonem č. 320/2002 Sb., se stal úřednický aparát okresních úřadů. Ten v rámci vázanosti kompetencí přešel na příslušný úřad obec s rozšířenou působností, kraj či státní orgán. Pracovníci, kteří nevykonávali zákonem vymezenou správní kompetenci, byli přerazeni na Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.³⁴

³¹ VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 50

³² VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 50

³³ VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 50

³⁴ VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské*

Je potřeba zmínit, že druhá reforma veřejné správy v určitém slova smyslu přispěla k roztržiténosti výkonu správy jako takové. Zejména určení správních obvodů, kdy situace obcí, které regionálně nepatří do správního obvodu obce s přenesenou působností, se stalo synonymem této reformy. Obvyklým stavem je pak správní obvod obce s přenesenou působností, který byl poblíž velkého města a tento obvod tak překřížil a rozdělil. Obce na tuto vzniklou situaci reagovaly vytvořením detašovaných pracovišť v rámci území těchto velkých měst. Paradoxem je následně stav, kdy na území jednoho orgánu samosprávy působí orgán jiný, což je v rozporu se základními principy místní samosprávy postavenými na systému „jedno území, jedna obec“.³⁵

Vyjma chaotičnosti správních obvodů, se jako další negativum objevilo nedostatečné finanční krytí pro výkon přenesené působnosti. Obce musejí vynaložit z vlastních zdrojů pokrytí mezi 5-15% výdajů, a tyto finance pak následně chybí pro rozvíjení vlastního ekonomického potenciálu v rámci samostatné působnosti.³⁶ Tento negativní stav zapříčinila především nejasná formulace zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, kde je v § 62 uvedeno, že „*Obce obdrží ze státního rozpočtu příspěvek na plnění úkolů v přenesené působnosti.*“³⁷

Náhrada těchto vynaložených financí spadajících do výkonu přenesené působnosti tedy není podepřená právní úpravou a řídí se aktuálním vývojem státního rozpočtu a vydanými směrnici Ministerstva vnitra.³⁸

Druhá etapa veřejné správy je teda zakončena ukončením činnosti okresních úřadů a vznikem obcí se samostatnou působností. Nabízí se zde řada otázek k diskusi od již zmíněných komplikací se správními obvody, ekonomickou stránkou nebo také nevymezení jasné hierarchie mezi krajskou a obecní samosprávou (Ač jejich vztah není hierarchicky daný, kraje mají za úkol vykonávat dozor nad obcemi v rámci výkonu státní správy). Přechod druhé etapy reformy do třetí etapy můžeme charakterizovat jako dílčí efektivizaci a modernizaci státní správy s důrazem na odstranění resortismu (Jednání ministerstev bez ohledu na ostatní ústřední orgány) a jasného vymezení kompetencí mezi státem a kraji.³⁹

republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6. str. 51

³⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 92

³⁶ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 91

³⁷ *Zákon č. 128/2000 Sb.: Zákon o obcích (obecní zřízení).* In: . Praha, 2000, ročník 2000, číslo 128. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

³⁸ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 91

³⁹ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 91-92

Uzavřením kapitoly si dovolím shrnout a vytyčit několik vlastních postřehů. Předně byla dle mého názoru reforma veřejné správy neodkladnou a potřebnou změnou, která v rámci dekoncentrace a decentralizace veřejné správy znamenala značný posun k modernějšímu a efektivnějšímu výkonu ať místní či krajské samosprávy. Nicméně je potřeba říci, že reforma by si od normotvůrců zvláště v rámci jasného definování kompetencí a financí zasloužila detailnější a zodpovědnější přístup. Nejasnosti v rámci kompetencí komplikují vyřizování běžných věcí veřejných občanů, kteří musí v mnoha případech triviální záležitosti vyřizovat komplikovaným způsobem a v rámci několika měst či úřadů. Ekonomická stránka této problematiky by podle autora měla být jasně vymezena tak, aby samosprávné jednotky nemusely dotovat výkon v přenesené působnosti. Tedy záležitostí, které se týkají státní správy a nikoliv daného území a jeho občanů. Pokud se tedy bavíme o autonomii jako o jednom ze základních principů samosprávy, je mírně řečeno nelogické, aby samosprávné celky přebíraly finanční zátěž státu za výkon jím svěřených úkolů. Takto je dle Lukáše Valeše viditelný i další rozměr této reformy, tedy snaha ze strany státu ušetřit „vlastní“ finance a přenést finanční břemeno na jiné subjekty.⁴⁰

2.2 SAMOSPRÁVA

2.2.1 DEFINICE SAMOSPRÁVY

Samosprávu můžeme vymezit jako autonomní část veřejné správy, která je zároveň demokratickým protipólem hierarchicky a monokraticky řízené státní správě. Základním principem samosprávy je výrazné zapojení občanů, kteří jsou přímou součástí rozhodovacího procesu, a v ústavním státě je lid se svou suverenitou základem státní moci a veškerých jeho součástí, tedy státní správy i samosprávy.⁴¹

Samospráva fakticky snižuje moc totalitního režimu i demokratického centralismu, proto je pro centralistická státní zřízení nekomfortní, ať jsou v principu demokraticky založená či nikoliv. Samospráva tedy velmi často ovlivňuje držitele centrální moci. Pro samosprávu je zcela zásadní nezávislost a podíl občanů na řízení v záležitostech jim vlastních a blízkých. Stát se podílí na činnosti samosprávy dohledem v mezích zákona, což platí obousměrně i pro fungování samosprávy, která se též musí pohybovat v mantinelech zákonem vymezených. Jedná se tedy o hledisko dělby moci vertikální, kde naproti tomu stojí hledisko dělby moci horizontální, což je zákonodárství, exekutiva a soudnictví. Samospráva jako

⁴⁰ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 91

⁴¹ KOUDELKA, Zdeněk. *Právní předpisy samosprávy*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-690-7. s. 17.

taková je chráněna Čl. 8 a 9 odst. 2 Ústavy v rámci principu místní a vyšší samosprávy. Ústavní ochranu tedy nemůžeme aplikovat na existenci konkrétních obcí či krajů.⁴²

Podle výše popsaných termínů můžeme nejnvýstižněji definovat samosprávu tímto způsobem: „Samospráva je forma veřejné správy spočívající v tom, že územně nebo jinak organizované společenství lidí si spravuje své záležitosti samostatně a činí rozhodnutí o nich přímo nebo prostřednictvím volených orgánů. Samostatnost samosprávy znamená její určitou nezávislost státu, především ve smyslu nepodřízenosti orgánům státní správy. Samospráva vzniká a působí na základě vymezeného právního rámce a stát může zasahovat do její činnosti, jen vyžaduje-li to ochrana zákona a jen zákonem stanoveným způsobem.“⁴³

2.2.2 DĚLENÍ SAMOSPRÁVY

Samosprávu můžeme rozdělit do těchto typů:

Územní samospráva

Územní samosprávu můžeme charakterizovat jako prostorově vymezený funkční celek, jenž je nadán právem spravovat si své záležitosti samostatně. Dále Ústava tyto samosprávné celky dělí na základní územně samosprávné celky, za které jsou považovány obce a dále na vyšší územně samosprávné celky, což jsou kraje.⁴⁴

Profesní samospráva

Ačkoliv v územní samosprávě je prvkem příslušnosti bydliště, v případě profesní samosprávy se jedná o příslušnost a řazení se k určitému typu povolání, které je často vyjádřeno vzděláním. Můžeme tak zmínit např. Českou advokátní komoru, či lékařskou komoru. Dalším profesní (zájmové) samosprávy mohou být sdružení, která mají od státu přiznanou možnost výkonu veřejné moci.⁴⁵

Všechny tyto komory disponují právní subjektivitou a mají vlastní působnost a pravomoc, kterou jim vymezuje zákon. Také disponují vlastním majetkem, se kterým mohou dle svého uvážení hospodařit a vytvářejí si své vlastní orgány. Mezi tyto orgány se řadí

⁴² KOUDELKA, Zdeněk. *Právní předpisy samosprávy*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-690-7. s. 16-17.

⁴³ ŠPAČEK, David. Veřejná správa a její systém v ČR. www.is.muni.cz [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1456/podzim2014/BPV_EVSE/um/50790103/EVSE_text_Verejna_sprava_a_jeji_system_v_CR.pdf

⁴⁴ Územní samospráva. www.rozvojobci.cz [online]. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <https://www.rozvojobci.cz/news/samosprava/>

⁴⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. s. 16.

předseda, sněm, valná hromada či shromáždění delegátů (rozhodovací orgán), prezidium (výkonný orgán) a kontrolní orgány.⁴⁶

V rámci svých kompetencí tyto komory vydávají osvědčení a licence potřebné pro výkon daného povolání, vytvářejí pravidla a vykovávají následný dohled nad činností svých členů. Také v rámci dohledu oplývají disciplinární pravomocí, a pokud uznají za hodné, mohou ukládat sankce od napomenutí a pokuty až přes pozastavení činnosti a následného vyloučení z komory.⁴⁷

Věcná samospráva

Posledním typem samosprávy je tzv. věcná samospráva, kterou můžeme definovat pomocí sledování společného cíle v určité věci. Typickým příkladem je vytvoření svazku obcí na základě zákona o obcích.⁴⁸

Tento svazek obcí je pak veřejnoprávní korporací, která vzniká veřejnoprávní smlouvou, přičemž obce, které do tohoto svazku vstupují, spolu nemusí přímo sousedit. Pro potřeby fungování tohoto svazku jsou vytvořeny stanovy, které jsou součástí veřejnoprávní smlouvy. Svazek obcí má pak na starosti naplňování úkolů např. v oblasti školství, bezpečnosti, sociální péče a kulturního vyžití, infrastruktury, ochrany životního prostředí a správy komunikací. Občané obcí těchto svazků pak mají nárok účastnit se zasedání orgánu svazku, v rámci působnosti vyjadřovat své návrhy a postřehy, nebo se vyjadřovat k návrhu rozpočtu tohoto svazku.⁴⁹

Příklady těchto svazkových uskupení v Plzeňském kraji:⁵⁰

Mikroregion Nepomucko

Mikroregion Radnicko

Mikroregion Radyně

Mikroregion Úslava

Mikroregion Měčínsko

⁴⁶ Zájmová samospráva. *Www.rozvojobci.cz* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.rozvojobci.cz/news/samosprava/>

⁴⁷ Zájmová samospráva. *Www.rozvojobci.cz* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.rozvojobci.cz/news/samosprava/>

⁴⁸ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. s. 16.

⁴⁹ Svazek obcí. *www.wikipedia.org* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svazek_obc%C3%AD

⁵⁰ Adresář svazků obcí. *www.svazky.obce.cz* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <http://svazky.obce.cz/>

3 ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA V ČESKÉ REPUBLICE

3.1 USPOŘÁDÁNÍ ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY

Územní samospráva v České republice je v současné době tvořena tzv. dvoustupňovým systémem. Jak již bylo zmíněno v kapitole dělení samosprávy, obce jsou definovány jako základní územní samosprávné celky a kraje jsou obsaženy v pojmu vyšší územní samosprávné celky. Toto rozčlenění je především dáno Ústavou. Postavení obcí a krajů není ve vztahu podřízenosti či nadřízenosti (Ač některé aspekty tohoto vztahu jsou diskutabilní – viz. předchozí kapitoly) a každý z nich má své autonomní postavení a z toho vyplývající kompetence. Zároveň se v přenesené působnosti podílejí na činnosti státní správy.⁵¹

Základní územně správní celky

Základní premisou pro obnovení obecní samosprávy, a tedy i základních územně správních celků se stalo přijetí zákona č. 367/1990 Sb., národní rady o obcích v roce 1990. Území obce je tvořeno jedním či několika katastrálními územími a může se též dělit na další části. Každá územní část České republiky je součástí některé z obcí, pokud není zvláštním zákonem stanoveno jinak (zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.). Zákon č. 367/1990 Sb., byl zrušen k 12.11. 2000 a nahradil ho zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, obecní zřízení.⁵²

K 1.1. 2017 je dle Českého statistického úřadu v České republice vedeno 6258 obcí a 4 vojenské újezdy, což jsou samostatné územní jednotky, které nejsou zařazené mezi obce.

Kraje České republiky	Počet obcí
Hlavní město Praha	1
Středočeský kraj	1144
Jihočeský kraj	624
Plzeňský kraj	501
Karlovarský kraj	134
Ústecký kraj	354
Liberecký kraj	215
Královéhradecký kraj	448

⁵¹ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 27*

⁵² *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 27*

Pardubický kraj	451
Kraj Vysočina	704
Jihomoravský kraj	673
Olomoucký kraj	402
Zlínský kraj	307
Moravskoslezský kraj	300

Tabulka č.2 Přehled počtů obcí po jednotlivých krajích ČR

Pramen: www.czso.cz

Vyšší územní samosprávné celky

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., s účinností od 1. ledna 2000 nám stanovuje vyšší územní samosprávné celky. Česká republika obsahuje 14 taxativně vymezených vyšších územně samosprávných celků. Kraje vzniklé ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., se ovšem poměrně zásadně liší od podoby krajů, kde působily krajské výbory do roku 1990, a proto můžeme toto uspořádání nejlépe připodobnit krajům, které existovaly v letech 1949-1960. V této podobě je také patrný respekt všech regionálních center střední úrovně.⁵³ Ke správnému fungování vyšších územně samosprávných celků bylo ovšem ještě potřeba přijmout zákony, které v první řadě upravuje činnost a kompetence těchto celků, ale také definují volbu politických zástupců v jednotlivých krajích. Tímto zákonem je v prvním případě zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, krajské zřízení, a v druhém případě zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů. Primárním důvodem vzniku krajů byla dekoncentrace a decentralizace státní moci.⁵⁴

Kraje a sídelní města jsou následující: Karlovarský kraj- Karlovy Vary, Plzeňský kraj- Plzeň, Jihočeský kraj- České Budějovice, Ústecký kraj - Ústí nad Labem, Středočeský kraj - Praha, Liberecký kraj - Liberec, Královéhradecký kraj - Hradec Králové, Pardubický kraj- Pardubice, kraj Vysočina- Jihlava, Olomoucký kraj - Olomouc, Jihomoravský - Brno, Moravskoslezský - Ostrava a Zlínský kraj - Zlín. Posledním čtrnáctým krajem je Praha, která má ovšem díky zákonu č. 131/2000 Sb., o Hlavním městě Praze, specifické postavení samostatného kraje. Zároveň je také sídelním městem Středočeského kraje.⁵⁵

⁵³ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd.* Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 27

⁵⁴ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 196

⁵⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 196-197

Vzhledem ke vstupu České republiky do Evropské unie, byla vytvořena klasifikační kritéria pro územní členění krajů. Tento krok měl čistě statistický a hodnotící charakter, a také má sloužit jako podklad pro vytvoření potřebných analýz. Samosprávné kraje České republiky byly klasifikovány jako jednotky NUTS 3. V porovnání s evropským průměrem byly kraje České republiky 2,5 krát menší z hlediska počtu obyvatel, a 4,5 krát menší z hlediska rozlohy než evropský průměr NUTS 2, kdy je klasifikace NUTS 2 důležitá pro čerpání zdrojů a dotací z fondů Evropské unie.⁵⁶ Z tohoto důvodu byly vytvořeny tzv. sdružené kraje. Jsou jimi: Praha, Střední Čechy, Jihozápad (Plzeňský a Jihočeský kraj), Severozápad (Karlovarský a Ústecký kraj), Severovýchod (Liberecký, Pardubický a Hradecký kraj), Jihovýchod (Kraj Vysočina a Jihomoravský kraj), Střední Morava (Olomoucký a Zlínský kraj) a Moravskoslezsko.⁵⁷

Dle výše zmíněných pojmů tak rozeznáváme následující dělení územních jednotek NUTS:⁵⁸

Stát (NUTS O) – Česká republika – administrativní jednotka

Území (NUTS 1) – území celé České republiky – neadministrativní jednotka

Region soudržnosti (NUTS 2) – sdružené kraje – neadministrativní jednotka

Kraj (NUTS 3) – kraje – administrativní jednotky

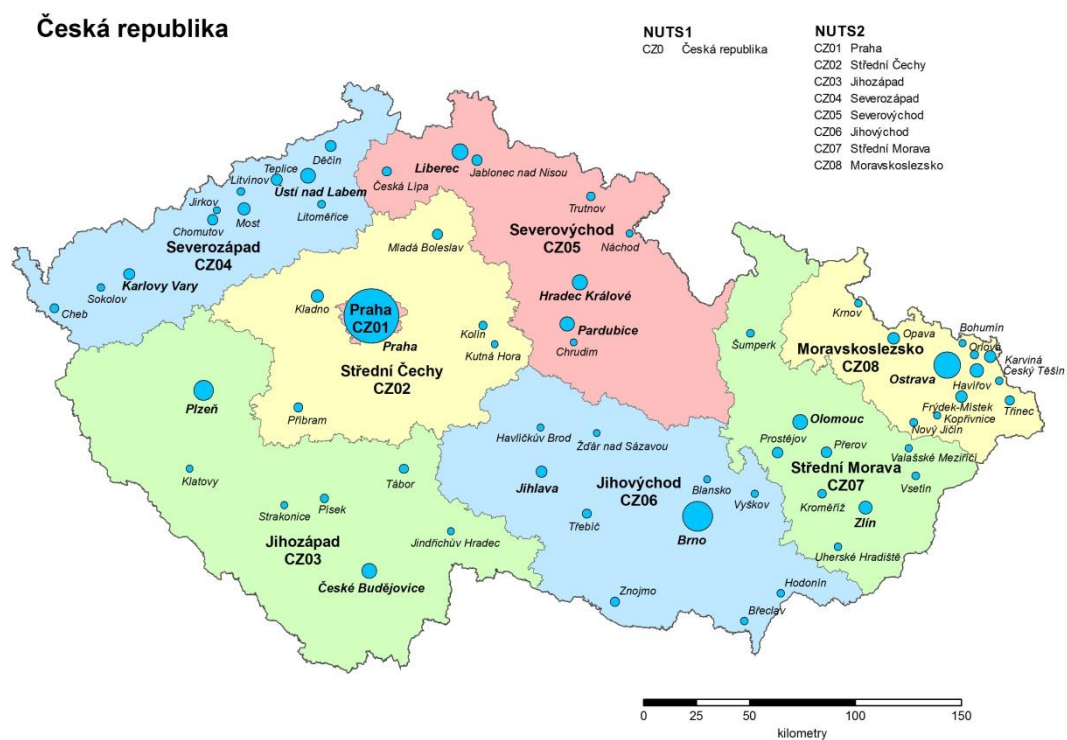
Do jednotek úrovně NUTS 1 a NUTS 3 je také začleněná mimoregionální územní jednotka s názvem Extra-regio. Tyto specifické jednotky jsou tvořeny z částí hospodářských území, které nemohou být součástí konkrétních regionů. Jedná se např. o konzuláty, vojenské základny, velvyslanectví či vzdušný prostor a jiné.⁵⁹

⁵⁶ *Veřejná správa v České republice*. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 27-28

⁵⁷ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 197-198

⁵⁸ Klasifikace územních statistických jednotek: CZ NUTS-2011. www.czso.cz [online]. [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_uzemnich_statistickych_jednotek_-cz_nuts-_2011

⁵⁹ Klasifikace územních statistických jednotek: CZ NUTS-2011. www.czso.cz [online]. [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_uzemnich_statistickych_jednotek_-cz_nuts-_2011

Mapa č.1 Grafické znázornění regionů soudržnosti NUTS 2

Pramen: www.czso.cz

3.2 CHARAKTERISTIKA OBECNÍHO ZŘÍZENÍ

Obec je veřejnoprávní korporace, která hospodaří s vlastním majetkem a je základem územní samosprávy. Je základním územním společenstvím občanů, na území, které je vymezeno hranicí obce. Obec také vystupuje v právních vztazích svým jménem, spravuje své záležitosti samostatně a nese odpovědnost, která z těchto vztahů a činností vyplývá. Obec, která má aspoň 3000 obyvatel, může být označována pojmem město, pokud tak rozhodne předseda poslanecké sněmovny na základě vyjádření vlády a to v přímé právní souvislosti se zákonem č. 128/2000 Sb., § 3.⁶⁰

Hlavními znaky obce tedy jsou: *Vlastní území*, *obyvatelstvo obce*, *soubor orgánů* jejichž prostřednictvím obec uskutečňuje svou vůli, *normotvorba* (vydávání právních předpisů, tzv. obecně závazných vyhlášek), *materiální a ekonomický základ obce* (majetek se kterým obec hospodaří, a hospodaření dle vlastního rozpočtu), *právní subjektivita*.⁶¹

⁶⁰ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 29*

⁶¹ KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 94

Dle Stanislava Balíka můžeme funkce obcí rozdělit do 7 hlavních sfér. V první řadě se jedná o sféru *politickou* – Tedy v rámci funkcí obce jde o vyhlášení referenda a sumarizace jeho výsledků, volba orgánů obce, rozhodování zda bude obec součástí některého dobrovolného svazku obcí, mimo jiné se toto týká i mezinárodních svazků, dále se jedná o vytváření spolupráce s dalšími obcemi, ale také o pojmenovávání ulic či udělování čestného občanství.

Za druhé zde máme funkci *ekonomickou* – Ta se primárně týká všech záležitostí, které souvisí s hospodařením daných obcí. Konkrétně se tedy jedná o sestavování rozpočtu, fungování dle nastaveného rozpočtu, schvalování závěrečného účtu, hospodaření s majetkem obce nebo zřizování peněžních fondů. Do této sféry můžeme také zařadit zakládání a rušení právnických osob či poskytování a přijímání darů.

Další neméně podstatnou funkcí je funkce *sociální* – Zde bychom mohli zmínit odpovědnost obce za sociální a kulturní oblast, do které můžeme zařadit mateřské či základní školy, zdravotnická zařízení, hřiště a sportoviště, pečovatelské domy, kulturní domy apod. Tuto oblast bychom mohli pojmenovat také jinak používaným termínem, a to občanská vybavenost.

Obce disponují výraznými pravomocemi také v rámci funkce *infrastrukturní* – Zde se nejméně radí správa a údržba komunikací jako jsou silnice, chodníky, rychlostezky, ale také vodovodů a kanalizací.

Funkce, která vytváří předpoklad a přípravu funkcí dalších, se nazývá *prognostická* – Ta se především týká rozvoje obce, a to z hlediska přijímání rozvojového programu, regulačních plánů, ale také konceptů v rámci budoucího politického, sociálního, právního a organizačního rozvoje obce.

Jako poslední můžeme zmínit funkci *ekologickou* a funkci *bezpečnostní* – Funkce ekologická zahrnuje dohled nad pořádkem v obci, svozem a likvidací odpadů a čištění odpadních vod. Bezpečnostní funkce je zaměřena na pravomoc zřizování obecní policie v rámci území obce.⁶²

Pro naplnění těchto funkcí disponuje obec řadou nástrojů od usnesení zastupitelstva či rady, přes uzavírání smlouvy až po vydávání obecně závazných vyhlášek v kompetenci samostatné působnosti a sankční pravomoci. Obcím je vykonávání těchto stěžejních funkcí komplikováno zásahy státu, jenž považuje některé oblasti působnosti jako přenesené, ač patří do působnosti samostatné. Opět tu tedy narážíme na problém nejasného vymezení kompetencí

⁶² BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 30-31

v působnosti mezi územní samosprávou a státní mocí. Jedním z případů opakovaných „střetů“ je problematika čištění odpadních vod. Při vstupu České republiky do Evropské unie bylo dojednáno, že obec, která má více jak 2000 obyvatel vybuduje systém spláskové kanalizace napojený na čistírnu odpadních vod. Nicméně ve chvíli schválení přístupové smlouvy přišly obce o možnost volby a vybudování tohoto systému stalo povinností.⁶³

Ač by tato problematika měla formálně spadat do samostatné působnosti, z výše uvedeného příkladu můžeme vidět, že to v praxi ne vždy funguje.⁶⁴

3.2.1 PŮSOBNOST OBCÍ

Působností obce rozumíme rozsah kompetencí a úkolů svěřené obci a jejím orgánům zákonem. Základním principem je správa svých věcí bez vnějšího zásahu a v mantinelech zákona. Obec si své záležitosti spravuje sama, a tedy zde mluvíme o samostatné působnosti. Pokud stát v rámci delegace svěří své kompetence a pravomoci na orgány obci, hovoříme o působnosti přenesené.⁶⁵

Zákonem je samostatná působnost obcí charakterizována následovně: „O samostatné působnosti obce patří záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů obce, pokud nejsou zákonem svěřeny krajům nebo pokud nejde o přenesenou působnost orgánů obce nebo o působnost, která je zvláštním zákonem svěřena správním úřadům jako výkon státní správy, a dále záležitosti, které do samostatné působnosti obce svěří zákon.“⁶⁶

A dále: „Do samostatné působnosti obce patří zejména záležitosti uvedené v § 84, 85 a 102, s výjimkou vydávání nařízení obce. Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“⁶⁷

Do samostatné působnosti dle zákona tedy zařazujeme tyto dílčí úkony.⁶⁸

⁶³ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 31-32

⁶⁴ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 31-32

⁶⁵ *Veřejná správa v České republice. 2.*, rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 29

⁶⁶ *Zákon č.128/2000 Sb.: Zákon o obcích (obecní zřízení)*. In: . Praha, 2000, ročník 2000, číslo 128. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

⁶⁷ *Zákon č.128/2000 Sb.: Zákon o obcích (obecní zřízení)*. In: . Praha, 2000, ročník 2000, číslo 128. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

⁶⁸ *Veřejná správa v České republice. 2.*, rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 29-30

Hospodaření obce jakož i nakládání s movitým a nemovitým majetkem, poskytování a přijímání půjček, starost o rozpočet a závěrečný účet obce.

Zakládání a rušení trvalých a dočasných peněžitých fondů

Vydávání obecně závazných vyhlášek

Uzavírání koordinačních veřejnoprávních smluv

Pořádání místního referenda

Zakládání obecní policie

Ukládání sankcí za správní delikty

Dohled na regulačním a územním plánem obce a následné vyhlášení závazné části obecně závaznou vyhláškou obce

Na základě zvláštního zákona zařazujeme do samostatné působnosti obce také místní poplatky, zajišťování bezpečnosti požární ochrany a zřizování složek dobrovolných hasičů, zřizování mateřských a základních škol, zajišťování ochrany obyvatelstva jakož i dohlížení na připravenost obce, zajištění ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.⁶⁹

Přenesená působnost je charakterizována jako výkon státní správy orgány územní samosprávy. V rámci výkonu přenesené působnosti se musí obec řídit zákonem, ale i usneseními vlády a směrnicemi ministerstev a jiných ústředních státních orgánů. Výjimku zde tvoří nařízení obce, rozhodování o právech, právem chráněných zájmech či povinnostech osob, zde je povinná vykonávat činnost jen s ohledem na zákon. Závaznost směrnic se řídí podmínkou vydání ve Věstníku vlády pro orgány obce či kraje. Když se jedná o výkon přenesené působnosti v rámci jednotlivých správních rozhodnutí, je pro obec závazný právní postoj správního orgánu, správního soudu nebo Ústavního soudu. S ohledem na správnou funkčnost veřejné správy musí být výkon přenesené působnosti řádně zabezpečen. Jelikož se jedná nejen o právo, ale především povinnost obce, je obec v tomto smyslu za řádný výkon odpovědná státu.⁷⁰

Podle míry přenesené působnosti rozlišujeme následující obce:⁷¹

Všechny obce

Jedná se o všechny obce, na které je přenesen výkon státní správy, pokud nebyl předán na jinou obec pomocí veřejnoprávní smlouvy nebo pokud takto nerozhodl Krajský úřad pro neschopnost zabezpečení řádného výkonu. Tyto obce označujeme 1. stupněm přenesené působnosti.

⁶⁹ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd.* Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 30

⁷⁰ KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva.* Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 148-149

⁷¹ KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva.* Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 151

Obec s matričním úřadem

Obec se stavebním úřadem

Obec s pověřeným obecním úřadem

Tato obec je charakteristická tím, že vykovává přenesenou působnost pro více obcí a to v rozsahu, který udává zákon a pro obvody, které stanoví vyhláška Ministerstva vnitra. Obec s pověřeným obecním úřadem je také oprávněna rozhodovat ve správním řízení 1. stupně o právech, právech chráněných zájmech a povinnostech osob, pokud není zvláštním zákonem stanoveno jinak. Na obec s pověřeným obecním úřadem může být také krajem převeden výkon přenesené působnosti 1. stupně, pokud obec ve správním obvodu obce s pověřeným obecním úřadem není schopna naplňovat řádný výkon.

Toto rozhodnutí o převedení přenesené působnosti musí být uveřejněno nejméně 15 dní předem na úřední desce obecního úřadu obce, které je tato působnost odnímána, a také s ohledem na tento krok kraj rozhodne o přechodu příspěvku na výkon pro danou obci s pověřeným obecním úřadem.⁷²

Důvodem proč hovoříme o obci s pověřeným obecním úřadem, a nikoliv nepoužíváme jen výraz „pověřený obecní úřad“ se odráží od právní subjektivity, kterou disponuje obec nikoliv její orgán, tedy v tomto případě úřad. Stát tedy předává přenesenou působnost nikoliv orgánu ale obci jako takové. Navíc může být přenesená působnost vykonávána nejenom úřadem, ale také zvláštním orgánem obce nebo komisí rady. Je proto přesnější hovořit o obci s pověřeným obecním úřadem, kterému byla státem svěřena větší kompetence výkonu státní správy než jiným obcím. Obec s pověřeným obecním úřadem je zároveň obec s matričním a stavebním úřadem.⁷³

Obec s rozšířenou působností

Jako v případě obce s pověřeným obecním úřadem, i zde dochází k výkonu přenesené působnosti pro více obcí zákoně stanoveném rozsahu a v obvodech stanovenými Ministerstvem vnitra. Tyto obce vznikly 1.1.2003 z důvodu ukončení činnosti okresních úřadů a právě na tyto obce byly převedeny úkoly státní správy v přenesené působnosti v rámci druhé vlny reformy veřejné správy.⁷⁴

Pokud obec s rozšířenou působností nedokáže efektivně plnit úkoly stanovené státem, je možné delegovat část rozsahu výkonu státní správy na obec s pověřeným obecním úřadem.

⁷² KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 151

⁷³ KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 149-151

⁷⁴ KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 152

Celý tento proces zaštiťuje Ministerstvo vnitra na základě žádosti obce s pověřeným obecním úřadem po projednání s danou obcí s rozšířenou působností a na doporučení krajského úřadu.⁷⁵

3.2.2 ORGÁNY OBCE

Obec jako veřejnoprávní korporace jedná skrze své orgány, které jsou tvořeny zástupci občanů. Ústava v tomto kontextu myslí pouze na zastupitelstvo v čl. 101 Ústavy, kde je řečeno, že „*Obec je samostatně spravována zastupitelstvem*“. Nicméně dle zákona č.128/2000 Sb., rozeznáváme kromě zastupitelstva radu obce, starostu, obecní úřad, zvláštní orgány obce a pokud je třeba v rámci přenesené působnosti, tak také komise.⁷⁶

Zastupitelstvo obce

Nejvyšší orgánem, který je ostatním orgánům v obci nadřazený, je zastupitelstvo obce. Zastupitelstvo obce je voleno na časový horizont 4 let, občany, kteří jsou starší 18 let. Počet členů zastupitelstva je vymezen dle velikosti obce v rozmezí od 5 do 55.⁷⁷

Počet obyvatel	Počet členů zastupitelstva
Do 500	5-15
Nad 500 do 3000	7-15
Nad 3000 do 10 000	11-25
Nad 10 000 do 50 000	15-35
Nad 50 000 do 150 000	25-45
Nad 150 000	35-55

Tabulka č.3 Počet členů zastupitelstva na počet obyvatel

Pramen: www.rokvobci.cz

Zastupitel získává mandát zvolením, ale k úplnosti procesu je nutnost složení slibu na prvním jednání zastupitelstva. Zastupitel se v tomto slibu zavazuje ke svědomitému výkonu své funkce pro potřeby obce a jejích občanů a v rámci této činnosti k respektování Ústavy a zákonů České republiky. Odříkání slibu je zakončeno podpisem. Základem principem funkce a činnosti zastupitele, je jednání v rámci pouze vlastního svědomí. Tedy není vázán příkazy, pokyny ani subjektem za který do funkce zastupitele kandidoval. Práva zastupitele bychom

⁷⁵ KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 152

⁷⁶ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4.

⁷⁷ KOUDELKA, Zdeněk. *Obce a kraje: podle reformy veřejné správy v roce 2001 : (včetně textu zákona o obcích, zákona o krajích a zákona o okresních úřadech)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-272-X. str. 91-92

mohli definovat třemi hlavními body, a to právem iniciativním, interpelačním a informačním.⁷⁸

Iniciativním právem rozumíme právo zastupitele předkládat návrhy zastupitelstvu, ale i jiným orgánům jako je rada obce, výbory a komise. Interpelačním právem je pak právo zastupitele vznášet na radu, její členy, předsedy výborů, statutární orgány právnických osob založené obcí, vedoucí příspěvkové organizace a organizační složky dotazy, připomínky a podněty. Právo na informace dává zastupiteli možnost vyžádat si potřebné a relevantní informace od zaměstnanců zařazených pod obecní úřad, jakožto i od zaměstnanců právnických osob, které byly založeny obcí v záležitostech souvisejících s činností jeho funkce.⁷⁹

Naopak co se týče povinností, jedná se především o dvě primární, a těmi jsou aktivní účast na zasedání zastupitelstva a vyvarování se střetu zájmů. Zastupitel má tedy povinnost se aktivně zúčastnit jednání zastupitelstva a dalších orgánů, ke kterým je vázán členstvím. Je povinen plnit úkoly, jež mu tyto orgány uložily, hájit zájmy občanů a jeho vystupování by nemělo ohrozit vážnost jeho funkce. Tato reprezentativní povinnost je ovšem jen velmi těžko vymahatelná, a je tedy spíše deklaratorního charakteru.⁸⁰

Pokud u člena zastupitelstva vyvstane podezření, že by jeho jednání a rozhodování mohlo znamenat výhodu pro něj, osobu blízkou či právnickou osobu, kterou zastupuje, je povinen dle zákona č.128/2000 Sb., § 83, tuto skutečnost neprodleně oznámit orgánu, který má danou věc projednávat.⁸¹

Na základě výše zmíněné situace daný orgán zjišťuje, zda je důvod pro vyloučení tohoto zastupitele z rozhodovacího a projednávacího procesu. Tímto se ovšem dostáváme do situace, kde je riziko eliminace zastupitelské menšiny v rámci rozhodování o obecní správě.⁸²

Zastupitelstvo rozhoduje ve věcech samostatné působnosti obce. Jedná se o tyto dílčí úkony:⁸³

Schvalování programu rozvoje obce

⁷⁸ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 68

⁷⁹ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 68

⁸⁰ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 68

⁸¹ *Zákon č.128/2000 Sb.: Zákon o obcích (obecní zřízení)*. In: . Praha, 2000, ročník 2000, číslo 128. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

⁸² KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 189-190

⁸³ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str.235-236

Schvalování rozpočtu a závěrečného účtu

Zřizování trvalých a dočasných peněžních fondů

Zřizování a rušení příspěvkových organizací, jakož i organizačních složek obce a schvalování zřizovacích listin

Rozhodování o založení nebo rušení právnických osob, schvalování jejich zakladatelských listin, společenských smluv, zakládacích mluv a stanov a rozhodování o účasti v již založených právnických osobách

Delegování určených zástupců na valné hromady obchodních společností, kde má obec majetkový podíl.

Navrhování zástupů obcí do ostatních orgánů obchodních společností, kde má obec majetkový podíl a navrhování odvolání těchto osob.

Vydávání obecně závazných vyhlášek

Rozhodování o vyhlášení místního referenda

Navrhování změn v rámci katastrálního území obce, schvalování dohod ohledně hranic obce a slučování obcí

Určování funkcí, pro které mohou být členové zastupitelstva uvolněni

Zřizování a rušení výborů, jakož i volba jejich předsedy a dalších členů a odvolávání jich z funkce.

Volba starosty, místostarosty, a další členy rady obce z členů obecního zastupitelstva, jakož i jejich odvolání z funkce, stanovení počtu členů rady obce, taktéž stanovení počtu dlouhodobě uvolněných členů zastupitelstva

Stanovení výše odměn pro neuvolněné členy zastupitelstva

Zřizování a rušení obecní policie

Rozhodování o spolupráci s jinými obcemi, jakož i o formě této následné spolupráce

Rozhodování o názvech a zřízení částí obce jakož i názvu ulic a veřejných prostranství

Udělování a odnímání čestných občanství

Rozhodování o zřízení, splnutí, sloučení, rozdělení, a zrušení veřejného neziskového ústavního zdravotnického zařízení, navrhování zástupců do jeho dozorčí rady a rozhodování o převodu vlastnického práva k majetku, s nímž je spojeno hospodaření veřejného neziskového ústavního zdravotnického zařízení nebo jeho pronájmu je-li to stanoveno zvláštním právním předpisem

Plnění úkolů, jenž stanoví zvláštní právní předpis

Stanovení finančních náhrad fyzickým osobám, které nejsou členy zastupitelstva a vykovávají funkci členů výborů

Stanovení zásad pro náhradu cestovních nákladů členů zastupitelstva

Schůze zastupitelstva se konají dle potřeby, ovšem nejméně jednou za tři měsíce. Tyto schůze jsou svolávány starostou, který je ve většině případů i řídí. Zastupitelstvo je usnášeníschopné za předpokladu, že je přítomna nadpoloviční většina všech jeho členů. K platnému přijetí jakéhokoliv usnesení je nutná nadpoloviční většina všech členů, pokud není ve výjimečných případech stanoveno jinak (např. v případě referenda). Pokud nastane situace, že není zastupitelstvo usnášení schopné, je zasedání předsedajícím ukončeno a za 15 dnů se koná zasedání náhradní. Pokud se zastupitelstvo nedokáže sejít v usnášeníschopné podobě po v časovém rozmezí šesti měsíců, je takové zastupitelstvo Ministerstvem vnitra rozpuštěno.⁸⁴

Zasedání zastupitelstva musí být vždy veřejného charakteru. Pokud zasedání zastupitelstva nejsou přístupná veřejnosti, nemohou na nich být přijatá žádná platná usnesení. Uveřejnění o konání zasedání zastupitelstva musí být uveřejněno nejméně sedm dní předem.⁸⁵

Rada obce

Nejpřesnějším způsobem definujeme radu jako výkonný orgán obce v přenesené působnosti, která je tvořena starostou, místostarostou a ostatními radními. Všichni radní jsou voleni z členů zastupitelstva. V praxi to tedy znamená, že rezignují-li starosta či místostarosta na svůj mandát, zaniká tak zároveň jeho funkce člena rady.

Počet členů rady je vždy lichý a je v rozmezí od 5 do 11 členů. Zároveň nesmí nastat situace, kdy by počet členů rady překročil jednu třetinu počtu členů zastupitelstva. Pokud má obec zastupitelstvo, které čítá méně než 15 členů, nezřizuje se rada vůbec. Rada může být kdykoliv formálně odvolána a zastupitelstvo má možnost její členy dle potřeby a uvážení obměňovat. V obecním zřízení tak nenajdeme institut vyslovení nedůvěry radě.⁸⁶

Nejzásadnější pravomoci rady obce jsou následující:⁸⁷

Vydávání nařízení obce v rámci přenesené působnosti

Zabezpečení hospodaření dle stanoveného rozpočtu a výkon rozpočtových opatření v rozsahu, který stanoví zastupitelstvo

Jmenování nebo odvolání vedoucího výboru dle návrhu tajemníka

⁸⁴ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 71

⁸⁵ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 71

⁸⁶ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 128-129

⁸⁷ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 129

Stanovení pravomocí v rámci obecního úřadu, jakož i zřizování a rušení odborů a oddělení

Schvalování organizační řádu obecního úřadu

Stanovení regulí pro přijímání a vyřizování petic

Stanovení celkového počtů zaměstnanců v rámci obecního úřadu a dalších organizačních složek obce

Projednávání a řešení a připomínek, návrhů či podnětů, které jí předají členové zastupitelstva nebo komise

Rozhodnutí o uzavření nájemní smlouvy nebo smlouvy o výpůjčce

Rada obce rozhoduje v samostatné působnosti za předpokladu, že rozhodování dané věci není přímo určeno zákonem zastupitelstvu, nebo pokud si to zastupitelstvo samo nevyhradilo. Rozhodování rady v přenesené působnosti je možné pouze v případě, že to takto stanoví zákon.⁸⁸

Starosta, místostarosta

Starosta je hlavním reprezentantem obce, kterou tak zastupuje navenek. Společně s místostarostou je také členem rady obce, ale není statutárním orgánem. To v praxi znamená, že veškeré úkony musí mít starosta schválené od zastupitelstva či rady. Pokud by se tohoto pravidla nedržel, hrozí mu riziko trestněprávní i občanskoprávní odpovědnosti. Starosta je volen z řad členů zastupitelstva absolutní většinou a musí být pro tuto funkci na rozdíl od členství v zastupitelstvu občanem České republiky.⁸⁹ Mezi jeho hlavní pravomoci se řadí:⁹⁰

Jmenování a odvolávání tajemníka obce se souhlasem ředitele krajského úřadu

Zabezpečování výkonu přenesené působnosti pokud v obci nepůsobí tajemník

Odpovědnost za předávání informací o činnosti obce občanům

Zřizování zvláštních orgánů v situacích daných zákonem pro výkon přenesené působnosti

Stanovení platu zaměstnanců obce, uzavírání a ukončování jejich pracovních poměrů podle zvláštních předpisů, pokud v obci není tajemník

Řízení zasedání zastupitelstva i rady, podepisování zápisů z těchto zasedání

Zhodnocení a následné pozastavení výkonu rady v samostatné působnosti (dále se tato věc předává zastupitelstvu, které na nejbližším zasedání o věci rozhodne)

⁸⁸ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 74

⁸⁹ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 74

⁹⁰ KOUDELKA, Zdeněk. Samospráva. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5. str. 199-205

Odpovědnost za včasné objednání kontroly a přezkumu hospodaření obce za uplynulý rok

Místostarosta je formálním zástupcem starosty a v jeho nepřítomnosti může např. řídit zasedání zastupitelstva. Dále také přijímá prohlášení snoubenců o uzavření manželství či prostřednictvím tajemníka řídí koordinaci činnosti odborů včetně vydávání metodických pokynů.⁹¹

Obecní úřad, tajemník

Obecní úřad je tvořen starostou, místostarostou, tajemníkem pokud je jeho pozice v obci zřízena a ostatními zaměstnanci. V nejmenším složení může být obecní úřad tvořen pouze starostou a místostarostou, a to v obcích, které nemají žádné zaměstnance spadající pod obecní úřad.⁹²

Obecní úřad se může členit na odbory, nicméně se nejedná o povinnost. Rozhodnutí o takovém dělení je tedy čistě v kompetenci rady, a tam, kde není rada zřízena, v kompetenci zastupitelstva. Ušetřením finančních prostředků na zřízení odborů je možno vyčlenit tyto finance pro vytvoření více funkcí pro místostarosty. Zaměstnanci obecních úřadů jsou povinni splnit dílčí zkoušku z komplexních znalostí veřejné správy, kterou vytváří ministerstvo vnitra.⁹³

Specifickou funkcí a pozicí na obecním úřadě je tajemník. Jeho funkce musí být zřízena v obcích s pověřeným obecním úřadem, nicméně u obcí, kde takovýto úřad není, je zřízení na dobrovolné bázi. Tajemník je přímo odpovědný starostovi, který ho jmenuje a odvolává. Mezi jeho pravomoci a náplň činnosti patří zejména uzavírání pracovních smluv, vydávání organizačního, skartačního a pracovního řádu obecního úřadu, plnění úkolů svěřených starostou, radou nebo zastupitelstvem obce. Dále také zajišťuje plnění výkonu přenesené působnosti kromě případů, kdy je výkon přenesené působnosti v kompetenci rady či zvláštního orgánu obce.⁹⁴

Rozdělení úřadů dle velikosti obce:⁹⁵

⁹¹ Vymezení práv a povinností: starosty, místostarosty, tajemníka a vedoucích zaměstnanců. www.mestouvaly.cz [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: http://www.mestouvaly.cz/stary_web/MESTOUVALY/FILES/PRILOHA_3_14.PDF

⁹² BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 77

⁹³ KOUDELKA, Zdeněk. *Obce a kraje: podle reformy veřejné správy v roce 2001 : (včetně textu zákona o obcích, zákona o krajích a zákona o okresních úřadech)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-272-X. str. 117-120

⁹⁴ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 77

⁹⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 142

Magistráty – úřady vyskytující se pouze ve statutárních městech
Městské úřady – Úřady nacházejících se v obcích městského typu
Obecní úřady – úřady nacházející se všech obcích, které nemají postavení města
Rozdělení úřadu dle typu působnosti:
Úřady obcí s rozšířenou působností
Pověřené obecní úřady
Nerozšířené obecní úřady

Výbory, komise

Výbory označujeme jako iniciativní a kontrolní orgány, jež zřizuje zastupitelstvo obce. Komise naproti tomu můžeme charakterizovat především jako poradní orgány, jenž jsou zřizovány radou obce a mají za úkol jí zasílat návrhy. Zásadně vymezené je zřizování těchto orgánů, kdy výbory mohou zřídit pouze zastupitelstva a komise pouze rady. Tedy nemůže nastat situace, kdy by byl např. kontrolní výbor zřízen radou obce.⁹⁶

V rámci obce musí zastupitelstvo zřídit bezpodmínečně dva typy výborů. Jedná se o finanční výbor a kontrolní výbor. Je-li tvořen počet obyvatel obce z více jak 10% cizinci, je nutné zřídit také výbor pro národnostní menšiny. Finanční výbor kontroluje a spravuje hospodaření a další finanční aktivity obce.⁹⁷

Kontrolní výbor naproti tomu monitoruje a stará se, aby docházelo k plnění usnesení zastupitelstva a rady obce. Dále tento výbor kontroluje dodržování právních předpisů. Výbory zasedají dle potřeby a k platnosti usnesení dochází, je-li odsouhlaseno nadpoloviční většinou všech jeho členů.⁹⁸

Jak již bylo řečeno výše, komise jsou především poradním zvláštním orgánem obce. V situaci, kdy byl komisi svěřen výkon v přenesené působnosti, stává se z ní také výkonný orgán obce. Na základě tohoto stavu musí být předsedou komise osoba, která k výkonu prokázala svou odbornou a profesní způsobilost. Komise je v rámci své činnosti odpovědná radě a v přenesené působnosti pak starostovi. Jako názorný příklad některé z komisí můžeme uvést komisi přestupkovou (zde musí být v roli předsedy osoba s právním vzděláním) či komisi povodňovou nebo komisi sociálně-právní ochrany dětí.⁹⁹

⁹⁶ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 78

⁹⁷ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 78

⁹⁸ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 78

⁹⁹ Výbory, komise a zvláštní orgány obce. [www.za-nasi-obec.cz](http://za-nasi-obec.cz) [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <http://za-nasi-obec.cz/vybory-komise-a-zvlastni-organy-obce/>

Obecní policie

Obecní policie je orgánem obce, který zajišťuje bezpečnost a veřejný pořádek v obci a jejím primárním úkolem je tak zabránit páchání trestných činů. Zřízení obecní policie je na základě vydání obecně závazné vyhlášky zastupitelstvem obce a stejně tak zrušení obecní policie je v pravomoci zastupitelstva. Zřízení obecní policie je zcela dobrovolné a na zvážení dané obce, zda je její činnost v obci zapotřebí.¹⁰⁰

Pokud dojde k uzavření veřejnoprávní smlouvy mezi obcemi, může obecní policie vykonávat svou činnost i na území jiné obce. Tato smlouva je ovšem v kompetenci rozhodnutí krajského úřadu. Bez souhlasu tohoto orgánu nemůže takováto smluvní spolupráce vzniknout.¹⁰¹

Obecní policii vede starosta nebo jiný člen zastupitelstva, který může pro plnění této funkce navrhnout kvalifikovanějšího strážníka. Tento činitel je pak zpravidla označován jako velitel obecní policie či ředitel.¹⁰²

3.2.3 TYPY OBCÍ

Obec vesnického typu

Obecné definici obce jsme se věnovali v předchozích částech práce, nicméně můžeme říci, že obec vesnického typu je základním uskupením sídelních jednotek, které nenesou statut města nebo městyse. V rámci autonomie se o žádný rozdíl mezi těmito typy obcí nejedná, účelem je typologické oddělení dle počtu obyvatel, politického vlivu či velikosti území. V těchto případech už si logicky obce být rovny nemůžou.¹⁰³

Obce městského typu (města)

Pokud má určitá obec získat status města, musí splnit základní zákonnou podmínku, a to je nejmenší přípustný počet 3000 a více obyvatel. Žádost o přidělení statusu města schvaluje předseda poslanecké sněmovny po posouzení všech kritérií a vyjádření vlády a na celý tento proces dohlíží Ministerstvo vnitra. Předseda poslanecké sněmovny se při schvalování žádosti musí bezpodmínečně řídit jen kritériem zákonným, přičemž projednávaných a zohledněných kritérií je mnohem více.

¹⁰⁰ KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8. str. 247-248

¹⁰¹ KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8. str. 247-248

¹⁰² KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8. str. 247-248

¹⁰³ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 119

Některá z těchto kritérií přímo souvisí s výše zmíněným výčtem funkcí obce, tedy zde můžeme konkrétně zmínit kritérium *kulturního* zázemí – kino, kulturní sál, dětská hřiště, zázemí pro sportovce, dále pak zázemí *zdravotnické* – lékárny, domovy důchodců, lékařské domy (sídlí zde např. obvodní lékař pozn. autora) ale také poměrně důležité je zázemí *vzdělávací* – mateřské a základní školy, popř. učiliště a střední školy. Nicméně jediné kritérium, které je skutečně stěžejní, je zákonem daný limit pro počet obyvatel.¹⁰⁴

Městys

Městyssem můžeme charakterizovat obci, která si o tento status podá žádost, a ta je následně schválena předsedou poslanecké sněmovny. K tomuto kroku se může vyjadřovat i vláda, nicméně předseda vlády na její stanovisko nemusí brát zřetel. O tento spíše formální status vycházející z historie si mohou dle zákona č.128/2000 Sb., o obcích požádat ty obce, které tento status používaly před 17. květnem 1954. Zde můžeme podotknout, že toto přidělení probíhá na základě tradice. O tento status si ovšem mohou požádat i obce, které pojem „městys“ historicky dříve nepoužívaly. Zde opět záleží na rozhodnutí předsedy poslanecké sněmovny. Ten také určí den, kdy se obec oficiálně stane městyssem.¹⁰⁵

Tento pojem se do české místní správy vrátil v roce 2006 s novelizací zákona o obcích. Je důležité zmínit, že pojem „městys“ neurčuje zvláštní kompetence odlišné od jiných obcí. V dřívějších dobách byly městysse malými městy, která plnila roli spádového místa pro obchodní příležitosti v rámci týdenních a dobytčích trhů a měla výrazně převažující zemědělský charakter. Můžeme ovšem říci, že městysse zpravidla velikostně tvoří mezičlánek mezi vesnicemi a městy. Tedy výraz malé město či městečko je zde skutečně na místě.¹⁰⁶

Nejstarší dochovaná citace pojmu „městys“ pochází z roku 1605 a o pravopisné verzi tohoto pojmu můžeme mluvit od roku 1700. Dle Gebaureova Staročeského slovníku vychází toto slovo ze staročestiny a je odvozeno zřejmě ze slov *městice*, *městce* či *městíce*, kde následně došlo přeměnou na původní nespisovný tvar „*městis*“.¹⁰⁷ Na přesném původu základu pojmu se etymologické slovníky nedokáží shodnout.

¹⁰⁴ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 22

¹⁰⁵ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 21

¹⁰⁶ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 21

¹⁰⁷ Městys. www.wiktionary.org [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <https://cs.wiktionary.org/wiki/m%C4%9Bstys>

Statutární město

Statutární města jsou obce, které mají zásadní význam ať už z pohledu lidnatosti a počtu obyvatel, ale také z hlediska regionálního a historického postavení. Statutární města jsou taxativně vymezena v zákoně o obcích 128/2000 Sb., a proto každý zánik či vznik je možný jen na základě novelizace zákona. Statutární města mají své specifikum v rámci decentralizace, kdy si rozdělením vytvářejí další samosprávné územní útvary, které dělíme na městské části a městské obvody.¹⁰⁸

Z historického hlediska byly pravomoci statutárních měst definovány zvláštním ustanovením- statutem a kontrola nad nimi byla prováděna nejprve ze strany zemských úřadů a poté zemských výborů.¹⁰⁹

Statutární města můžeme dle právní úpravy rozdělit na územně členěná – Jedná se o ta statutární města, která se dělí na městské části a městské obvody, v nichž figurují orgány vykonávající přenesenou i samostatnou působnost, a územně nečleněná, která možnost rozdělení na městské části a obvody nevyužívají. Není zde tak patrně žádný faktický rozdíl mezi statutárním městem územně nečleněným a městem. Jedinou odlišností je tak typologie označení orgánů, kdy starosta je nazýván primátorem a městský úřad magistrátem.¹¹⁰

O zřízení městského obvodu rozhoduje zastupitelstvo, naproti tomu zrušení je na základě referenda v části, kde byl podán návrh. Městský obvod se podílí v mezích zákona na samostatné působnosti, ale také na přenesené působnosti, která může být přemístěna do jiného obvodu.¹¹¹

Taxativní výčet statutárních měst:¹¹² *Statutární města od roku 1990*- Brno – současný primátor – Petr Vokřál – počet obyvatel k 1.1.2017 – 377 973, České Budějovice – současný primátor – Jiří Svoboda – počet obyvatel k 1.1.2017 – 191 945, Havířov – Jana Feberová – počet obyvatel k 1.1.2017 – 73 274, Hradec Králové – současný primátor – Zdeněk Fink – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 163 269, Karlovy Vary – Petr Kulhánek – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 115 785, Liberec – současný primátor – Tibor Batthyány – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 173 382, Olomouc – současný primátor – Antonín

¹⁰⁸ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 120-122

¹⁰⁹ KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8. str. 113

¹¹⁰ KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8. str. 115-116

¹¹¹ KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8. str. 115-116

¹¹² Statutární město. *www.wikipedia.org* [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Statut%C3%A1rn%C3%AD_m%C4%9Bsto#Statut%C3%A1rn%C3%AD_m%C4%9Bsta_od_12._b%C5%99ezna_2012

Staněk – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 233 992, Opava – současný primátor – Radim Křupala – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 176 600, Ostrava – současný primátor – Tomáš Macura – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 323 464, Pardubice – současný primátor – Martin Charvát – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 170 848, Plzeň – současný primátor – Martin Zrzavecký – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 189 131, Praha – současný primátor – Adriana Krnáčová – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 1 280 508, Ústí nad Labem – současný primátor – Věra Nechybová – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 119 296, Zlín – současný primátor – Miroslav Adámek, současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 191 725. *Statutární města od 12.11.2000* - Jihlava – současný primátor – Rudolf Chaloupek – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 112 649, Kladno – současný primátor – Milan Volf – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 163 108, Most – současný primátor – Jan Paparega – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 112 881.¹¹³

Statutární města od 1.1.2003 – Karviná – současný primátor – Jan Wolf – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 251 370, Mladá Boleslav – současný primátor – Raduan Nwelati – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 126 685, Teplice – současný primátor – Jaroslav Kubera – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 128 476, *Statutární města od 1.7.2006* – Děčín – současný primátor – Marie Blažková – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 130 787, Frýdek-Místek – současný primátor – Michal Pobucký – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 213 628, Chomutov – současný primátor – Marek Hrabáč – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 124 249, Přerov – současný primátor – Vladimír Puchalský – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 130 931, *Statutární města od 12.3.2012* – Jablonec nad Nisou – současný primátor – Petr Beitl – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 90 134, Prostějov – současný primátor – Alena Rašková – současný počet obyvatel k 1.1.2017 – 108 757.¹¹⁴

3.2.4 FINANCOVÁNÍ OBCÍ

Financování obcí a územní samosprávy jako takové je stále často skloňované a citlivé téma. Ač je principem samosprávy být ve většině činností a funkcí autonomní, zde se musí územní samospráva spolehnout vyjma prostředků získaných z vlastních majetků v zásadní míře na prostředky pro ni vyčleněné státem. Pokud bychom měli hovořit o úplné ekonomické

¹¹³ Počet obyvatel v regionech soudržnosti, krajích a okresech České republiky k 1. 1. 2017. www.czso.cz [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45964084/1300721701.pdf/d9337f5b-a803-492e-acad-6311764fc8b4?version=1.0>

¹¹⁴ Počet obyvatel v regionech soudržnosti, krajích a okresech České republiky k 1. 1. 2017. www.czso.cz [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45964084/1300721701.pdf/d9337f5b-a803-492e-acad-6311764fc8b4?version=1.0>

nezávislosti, musela by být především založena na základě místní daně, a obce by si sami určily strukturu a způsob výběru. Pojem místní daně ovšem od roku 1989, kdy byla obnovena samospráva, není v české komunální politice znám. Současná podoba financování obcí se odráží od změny v roce 2000, kdy byl přehodnocen systém určování obecních příjmů, jejichž podstatná část se po této změně určila dle počtu obyvatel obce.¹¹⁵

Hlavní část příjmů obcí jsou tzv. příjmy daňové. Ty se skládají ze svěřených daní, ze kterých připadá veškerý přínos obcím, a z daní sdíleného typu, kdy se obce podělí o výnos s dalšími subjekty rozpočtové soustavy. Do roku 2007 byl příjem obcí z celostátního výnosu DPH určen na 20,59% a to dle přepočteného počtu obyvatel. Tato cifra se ustanovila také pro daně z příjmu fyzických osob a to jak ze závislé činnosti, tak z výběru srážkou a též pro daně z příjmu právnických osob. Změna těchto procent na 21,4% proběhla k 1. lednu 2008. Daň ze samostatné výdělečné činnosti činí pro obce 30% podle bydliště daného živnostníka a 21,4% náleží obcím z 60% celostátního výnosu této daně.¹¹⁶

Zcela v kompetenci obce zůstává zdanění nemovitého majetku. Zde si obec určí koeficient v rozmezí 2,3,4,5, který bude platit pro celé její území a dle tohoto koeficientu dojde vynásobením k určení daňové povinnosti. Tento koeficient stanoví obec obecně závaznou vyhláškou.¹¹⁷

Dalším typem financování obcí je tzv. nedaňový příjem. Zde můžeme zařadit uživatelské poplatky, příjmy ze sankcí (pokuty a penále) či příjmy vyplývající ze samotného podnikání obce. Dále zde máme krajské dotace, státní a dotace z Evropské unie. Za dotaci můžeme považovat i příspěvek na výkon státní správy, který je vyjádřen a rozpočítán na každých 100 obyvatel ve správním obvodu dané obce, v němž obecní úřad vykonává státní správu. Tedy také jinak řečeno pro obce s pověřeným obecním úřadem, matričním a stavebním úřadem a pro hlavní město Prahu. Specifický druh dotací pak dostávají na výkon státní správy obce s přenesenou působností.¹¹⁸

Odlíšným druhem dotací jsou pak dotace účelové a nenárokové, které se přidělují v rámci programů na rozvoj obcí. O těchto dotacích převážně rozhodují byrokratické struktury státní správy, kraje či Evropské unie. Zde se dostáváme k faktickému problému financování obcí, protože dané dotace nejsou v kompetenci rozhodnutí zastupitelstva, ale

¹¹⁵ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 33

¹¹⁶ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 33

¹¹⁷ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 33

¹¹⁸ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 37

státu.¹¹⁹ Tedy jak může pracovník státního aparátu rozhodovat bez lokální znalosti aspektů obce o přidělení finančního příspěvku. Zde se ukazuje jistý rozpor řekněme ve státním pojetí obecní samosprávy, kde se na jedné straně zákonem zaručuje k dodržování její autonomie, nicméně v těchto dílčích otázkách nedekonzcentruje nebo tj. nepředává kompetence a pravomoci v rozhodování. Pokud bychom měli vycházet z jednoduchého uvažování o této problematice, stát nemá potřebu učinit samosprávu finančně nezávislou, protože tím by přišel o možnost do určitých aspektů samosprávy zasahovat a došlo by k poklesu míry státní moci.

3.3 CHARAKTERISTIKA KRAJSKÉHO ZŘÍZENÍ

Vyšší územně samosprávný celek, tedy jinak řečeno kraj nejlépe charakterizujeme dle definice uvedené v zákoně o krajích 129/2000 Sb., §1 a §2, tedy že krajem se rozumí určité územní společenství občanů, které má právo na samosprávu. Zároveň je kraj veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek, se kterým hospodaří, a která v rámci vystupování v právních vztazích nese odpovědnost. Kraj také spravuje své záležitosti samostatně a v mezích, které mu dovoluje zákon. Stát také deleguje na kraj úkoly v přenesené působnosti a povinností kraje je zabezpečovat výkon státní správy.¹²⁰

3.3.1 PŮSOBNOST KRAJE

Kraj v rámci svých kompetencí vykonává působnost samostatnou i přenesou. Pokud se nejedná o výkon působnosti přenesené, je kraj vázán pouze zákonem a neřídí se interními státními akty. V oblasti přenesené působnosti se kraj musí podřídit ministerstvům i interním aktům jejich nadřízených orgánů.¹²¹

Příklady záležitostí samostatné působnosti: hospodaření a závěrečný účet kraje, osobní a věcné výdaje na činnost krajského úřadu a zvláštních orgánů kraje, organizace, řízení a personální a materiální zabezpečení krajského úřadu, vydávání obecně závazných vyhlášek, zákonodárná iniciativa vůči Poslanecké sněmovně, možnost podat ústavní samosprávnou stížnost ve věci nezákonnosti či neústavnosti podzákonného právního aktu, územně plánovací dokumentace a její vydání obecně závaznou vyhláškou, zajištění dopravní obslužnosti na území kraje, vytváření koncepce cestovního ruchu.¹²²

¹¹⁹ BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4. str. 33

¹²⁰ Zákon č.129/2000 Sb.: zákon o krajích (krajské zřízení). In: *Sbírka zákonů ČR*. 2000, ročník 2000, číslo 129. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-129>

¹²¹ *Veřejná správa v České republice*. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 32

¹²² *Veřejná správa v České republice*. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 33

Příklady záležitostí samostatné působnosti na základě zvláštního zákona: Správa a ochrana kulturního dědictví, vytváření koncepce památkové péče, zajištění zdravotní péče, záchranné služby, ochrana přírody, sociální péče, koncepce odpadového hospodářství.¹²³

Příklady záležitostí přenesené působnosti na základě zvláštního zákona: Výkon dozoru dodržování zákona ve státní správě a obecní samosprávě, Přezkoumávání hospodaření na žádost obce, vyhlásování rybářských revírů, správa evidence odpadů, schvalování nakládání s nebezpečnými látkami.¹²⁴

3.3.2 ORGÁNY KRAJE

Orgány, které blíže rozeznáváme v systému krajského zřízení, jsou zastupitelstvo kraje, rada kraje, hejtman kraje a krajský úřad.

Zastupitelstvo kraje

Zastupitelstvo kraje je v rámci krajských orgánů nejdůležitějším orgánem, který je ostatním nadřazený. Počet zastupitelů se odvozuje od počtu obyvatel v daném kraji, Pokud má kraj do 600 000 obyvatel, je počet zastupitelů 45, jestliže se jedná o kraj s počtem obyvatel v rozmezí 600 001 až 900 000, je počet zastupitelů 55, a pokud má kraj více jak 900 000 obyvatel je v zastupitelstvu 65 zastupitelů. Určujícím faktorem je přitom počet obyvatel zaznamenaný k 1. lednu roku, kdy se také konají volby do zastupitelstva. Tyto volby se konají každé čtyři roky a možnost volit či být zvolen má každý občan od 18 let. Kandidáti ovšem musí mít trvalý pobyt v daném kraji, kde kandidují, a musí být omezení odnětím svobody v rámci výkonu trestu ani nemít omezení způsobilosti k právním úkonům.¹²⁵

Zastupitelé kraje mohou s touto funkcí zároveň členy jiných zastupitelských orgánů, jakými jsou např. Poslanecká sněmovna, obecní zastupitelstvo nebo senát, ale nemohou být voleni nebo jmenováni úředníci orgánů státní správy ani samosprávy. Mezi právy zastupitelů můžeme zmínit možnost volit či být zvolen do orgánů kraje, vznášet dotazy na zaměstnance krajského úřadu a radu obce. Základním právem je též účastnit se zasedání zastupitelstva a také v něm hlasovat. Povinnosti zastupitele kraje jsou téměř identické jako zastupitele obce. Jedná se o povinnost hájení veřejného zájmu a nesnižování vážnosti funkce člena zastupitelstva. Také se člen zastupitelstva musí vyvarovat zájmů. Tedy, kdyby vyvstalo důvodné podezření, že by jednání člena zastupitelstva v určité věci mohlo přinést výhodu

¹²³ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 33*

¹²⁴ *Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5. str. 33*

¹²⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 202-203

jemu či osobě blízké, je povinen takovouto skutečnost sdělit zastupitelstvu před zahájením jednání.¹²⁶

Zastupitelstvo kraje má např. následující pravomoci:¹²⁷

Předkládání návrhů zákonů poslanecké sněmovně a předkládání návrhů na zrušení podzákoných právních předpisů pokud sezná, že jsou v rozporu se zákonem

Vydávání obecně závazných vyhlášek

Schvalování programů rozvoje územních obvodů kraje, jakož i kontrola jejich následné realizace a naplnění

Schvalování rozpočtu a závěrečného účtu kraje

Rozhodování o spolupráci s jinými kraji jakož i o případné mezinárodní spolupráci

Volba hejtmana a náměstka hejtmana jakož i jejich případné odvolání z funkce

Zřizování a rušení příspěvkových organizací a organizačních složek kraje jakož i schvalování jejich zřizovacích listin

Zřizování a rušení výborů a volba nebo odvolání jejich předsedů a členů

Návrh a delegace zástupců na valnou hromadu obchodních společností, v nichž je kraj majetkově zastoupen, jakož i návrh zástupců do orgánů obchodních společností či jejich případné odvolání

Schůze zastupitelstva probíhají dle potřeby, nicméně se zastupitelé musí sejít aspoň jednou za tři měsíce. Zastupitelstvo je usnášeníschopné za předpokladu přítomnosti minimálně poloviny zastupitelů a k přijetí usnesení je potřeba nadpoloviční většiny všech zastupitelů.¹²⁸

Rada kraje

Rada kraje představuje protipól zastupitelstva a jedná se o výkonný orgán kraje. V krajích kde je 600 000 obyvatel a méně má rada 9 členů a pokud překročí tento počet má rada 11 členů. Mezi členy rady se řadí hejtman, náměstci hejtmana a další radní, poradní hlas má ředitel krajského úřadu. Rada je volena z členů zastupitelstva kraje ke zvolení je nutná nadpoloviční většina členů. Tato volba může být veřejného i tajného charakteru, záleží na

¹²⁶ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 203-204

¹²⁷ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 241-242

¹²⁸ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 202-203

rozhodnutí zastupitelstva. Nejčastěji se hlasuje o radě jako celku, nicméně existuje možnost hlasování o každém členu zvlášť.¹²⁹

Schůze rady probíhají dle potřeby a jsou svolávané hejtmánem. Schůze rady jsou neveřejné, a pokud je to záhodno, může být na některý z bodů jednání přizván i jiný člen zastupitelstva. K platnému rozhodnutí či usnesení rady dochází za předpokladu souhlasu nadpoloviční většiny všech členů.¹³⁰

Rada se zabývá přípravou návrhů a podkladů pro jednání zastupitelstva a následně se stará o plnění zastupitelstvem přijatých usnesení. Radě je dále vyhrazeno:¹³¹

Zabezpečení hospodaření dle schváleného rozpočtu, provádění rozpočtových opatření v rozsahu daném zastupitelstvem

Stanovení počtu zaměstnanců kraje, kteří jsou zařazeni pod krajský úřad nebo do zvláštních orgánů kraje a organizačních složek a výši prostředků na platy pro tyto zaměstnance

Dle návrhu ředitele krajského úřadu jmenovat odvolávat vedoucí odborů krajského úřadu na základě zvláštního zákona. Tento postup nelze uplatnit bez návrhu ředitele. A pokud by k tomuto došlo, jednalo by se o neplatný proces.

Vydávání nařízení kraje

Plnění úkolů, které jsou stanovené zvláštním právním předpisem

Ukládání úkolů v rámci samostatné působnosti krajskému úřadu a následné kontrolování jejich plnění jako i přezkum opatření přijatých krajským úřadem

Stanovení pravidel, dle kterých se přijímají a vyřizují petice a stížnosti

Rozhodování o nájemních smlouvách a smlouvách o výpůjčce, tato působnost může být částečně nebo plně svěřena určenému odboru krajského úřadu

Zřizování a rušení komisí, jmenování a odvolávání jejich předsedů a členů

Vykonávání zřizovatelské a zakladatelské funkce pro právnické osoby a organizační složky zřízené krajem nebo které byly na základě zvláštního zákona na kraj převedeny

Radě přísluší rozhodování v záležitostech samostatné působnosti kraje, pokud není vyhrazeno zastupitelstvu nebo pokud si to zastupitelstvo samo nevyhradilo.¹³²

Hejtmán, náměstek hejtmána

¹²⁹ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 205

¹³⁰ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 242

¹³¹ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 242

¹³² SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 243

Hejtman a jeho náměstek, případně náměstci jsou bráni jako reprezentanti kraje. Jeho jednání a výkon je omezen absencí povahy statutárního orgánu právnické osoby a musí tedy veškeré úkony, které vyžadují schválení zastupitelstva nebo rady, učinit až po schválení těchto dvou orgánů. Hejtman je volen zastupitelstvem a pro jeho zvolení je potřeba nadpoloviční většiny všech zastupitelů.¹³³

Příklady kompetencí hejtmana a náměstka hejtmana:¹³⁴

Podpisování právních předpisů kraje

Zodpovědnost za včasné přezkoumání hospodaření kraje za uplynulý kalendářní rok

Jmenování či odvolávání krajského ředitele krajského úřadu po předchozím souhlasu ministra vnitra

Stanovení platu řediteli dle zvláštního předpisu

Zřizování zvláštních orgánů kraje

Krajský úřad

Krajský úřad je administrativní jednotkou, která se stará o plnění úkolů svěřených radou nebo zastupitelstvem v samostatné působnosti vypomáhá činnosti výborů a komisí. Úkoly svěřené radou mohou být jen v rozsahu působnosti, kterou má svěřenou zákonem. V čele krajského úřadu stojí ředitel, který koordinuje veškerou administrativní činnost.¹³⁵

Zákon nevytvoří pro krajský úřad žádnou nutnost vnitřního dělení. To spočívá čistě na uvážení rady kraje. Ta v rámci svých kompetencí určuje počet a aspekty jednotlivých odborů a oddělení. Tyto články slouží k efektivnější správě a kompetence jednotlivých odborů jsou rozepsané v organizačním řádu.¹³⁶

Příklady kompetencí krajského úřadu:

Ukládání sankcí dle zákona

Poskytování odborné a metodické pomoci obcím

Zabezpečování koordinace a výstavby provozu informačního systému slučitelného s informačními systémy veřejné správy

Dle zvláštního právního předpisu je oprávněn provádět kontrolu výkonu přenesené působnosti obcí

¹³³ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 205

¹³⁴ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5. str. 244

¹³⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 206

¹³⁶ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 206

Zřízení funkce koordinátora v rámci romských záležitostí

Výkon dalších působností, která je mu svěřena zákonem

3.3.3 FINANCOVÁNÍ KRAJE

Finanční hospodaření krajů je z velké míry závislé na dotacích ze státního rozpočtu. Jen malé procento příjmů tvoří vlastní příjmy kraje, které mohou být například z pronajímání či prodeje různých nemovitostí či správní poplatky a pokuty. Financování krajů ze státního rozpočtu upravuje zákon číslo 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní.¹³⁷

Daňové příjmy jednotlivých krajů jsou tvořeny z daní z příjmu právnických osob, to platí ovšem pouze v případech, kdy poplatníkem byl kraj, i zde platí výjimka a to konkrétně ta, kdy je daň vybírána srážkou podle zvláštních sazeb.¹³⁸ Což je způsob, při kterém není daň odváděna přímo daňovým poplatníkem, ale plátcem daně.¹³⁹

Další složkou příjmu kraje tvoří téměř devíti procentní podíl z celostátního hrubého výnosu DPH neboli daně z přidané hodnoty, která je placena při nákupu většiny zboží či služeb každým občanem.¹⁴⁰

Mezi další téměř devítiprocentní podíl na příjmu kraje je ze záloh daní závislých činností fyzických osob. Tato daň je odváděna zaměstnavatelem, který je v této situaci plátcem daně. Zde rovněž platí výjimka při vybírání této daně z příjmu fyzických osob a to v případě, kdy probíhá srážkou podle zvláštní sazby.¹⁴¹

Mezi téměř devíti procentní podíl na rozpočtu kraje tvoří i daně z příjmů fyzických osob, které jsou ovšem vybírány již podle několikrát zmíněné srážky podle zvláštních plateb.¹⁴²

Podíl na státním rozpočtu 8,92% z 60% ze záloh daní fyzických osob, které jsou ovšem snižené o mnou výše zmiňovaných. To znamená výnosy ze zálohy na daních závislých

¹³⁷ Principy financování veřejné správy. *Www.plzensky-kraj.cz* [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/kategorie/principy-financovani-verejne-spravy>

¹³⁸ Zákon č.243/2000 Sb.: Zákon o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: Sbíрка zákonů ČR. Praha, 2000, ročník 2000, číslo 243.

¹³⁹ Daň vybírána srážkou podle zvláštní sazby daně. *Www.dauc.cz* [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <https://www.dauc.cz/dokument/?modul=li&cislo=39829&?well=ucetnikavarna>

¹⁴⁰ Zákon č.243/2000 Sb.: Zákon o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: Sbíрка zákonů ČR. Praha, 2000, ročník 2000, číslo 243.

¹⁴¹ Zákon č.243/2000 Sb.: Zákon o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: Sbíрка zákonů ČR. Praha, 2000, ročník 2000, číslo 243.

¹⁴² Zákon č.243/2000 Sb.: Zákon o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: Sbíрка zákonů ČR. Praha, 2000, ročník 2000, číslo 243.

činností fyzických osob odváděných zaměstnavatelem. Opět zde platí výjimka u fyzických osob, na něž se vztahuje srážka podle zvláštní sazby, a také jsou snižené o výnosy fyzických osob, jejichž výběr je prováděn srážkami podle zvláštních plateb.¹⁴³

Poslední z téměř devíti procentních podílů rozpočtů krajů tvoří zálohy právnických osob mimo případy, kdy je plátcem daně kraj či obec ovšem s výjimkou daně vybírané podle zvláštní sazby.¹⁴⁴

V následující tabulce můžeme vidět podílení krajů na tvorbě na procentuální části celostátního hrubého výnosu daně.

Kraj	Procento
Hlavní město Praha	3,183684
Středočeský	13,774311
Jihočeský	8,607201
Plzeňský	7,248716
Karlovarský	3,772990
Ústecký	8,242502
Liberecký	4,681207
Královéhradecký	6,442233
Pardubický	5,555168
Vysočina	7,338590
Jihomoravský	9,526055
Olomoucký	6,751705
Zlínský	5,251503
Moravskoslezský	9,624135
Úhrn	100,000000

Tabulka č. 4 Příloha č. 1 k zákonu č. 243/200 Sb.

www.zakonprolidi.cz

3.3.4 SPOLUPRÁCE KRAJŮ

Spolupráce mezi kraji je možná jak v rámci České republiky, tak v rámci navázání vztahů s vyššími územně samosprávnými celky v zahraničí. Dle zákona by měl kraj vstupovat do spolupráce se zahraniční samosprávou jen pokud mu to má pomoci v plnění samosprávných úkolů. Kraje ovšem mohou vytěžit celou škálu výhod vyplívající z této spolupráce počínaje od rozvíjení turistického ruchu, přes podporu průmysl až ke zvýšení mezinárodní prestiže. Hojně využívány jsou též výměny úředníků s Německem či

¹⁴³ Zákon č.243/2000 Sb.: Zákon o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: Sbíрка zákonů ČR. Praha, 2000, ročník 2000, číslo 243.

¹⁴⁴ Zákon č.243/2000 Sb.: Zákon o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: Sbíрка zákonů ČR. Praha, 2000, ročník 2000, číslo 243.

Rakouskem. Zde je kromě výměny zkušeností a informací patrná přidaná hodnota ve výuce cizího jazyka.¹⁴⁵

Z hlediska mezinárodní spolupráce můžeme předně vytyčit vztah k Evropské unii, kdy v roce 2006 mělo své zastoupení 8 krajů České republiky. Nicméně v průběhu let se ukázalo, že je tato forma zahraniční spolupráce pro tuzemské kraje finančně náročná, a proto v současné době mají své zastoupení v Bruselu již jen kraj Jihomoravský, Plzeňský a Praha.¹⁴⁶

V rámci České republiky mohou kraje spolupracovat s jinými kraji a i právníckými subjekty, a to především v případě regionů soudržnosti (viz výše) a Asociace krajů České republiky. Asociace krajů České republiky sdružuje zástupce ze všech jednotlivých krajů. Vznik této asociace byl vyvolán iniciativou sedmi krajů a v roce 2003 už do ní bylo zařazeno všech 14 krajů. Tato asociace působí a posiluje zájmy krajů a pomáhá jim v mezinárodních aktivitách. Jako vrcholný orgán zde rozeznáváme Radu AKČR, která je tvořena hejtmany krajů a primátorem hl. města Prahy. Z jejich středu je pak volen předseda a čtyři místopředsedové, kteří jsou voleni na dobu dvou let. Asociace také určuje zástupce do poradního orgánu Evropské unie, Výboru regionů.¹⁴⁷

¹⁴⁵ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 208-209

¹⁴⁶ Kraje šetří: jejich zástupci mizí z Bruselu. *Www.denik.cz* [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/kraje-setri-jejich-zastupci-mizi-z-bruselu-20170519.html

¹⁴⁷ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1. str. 209

4 HISTORICKO-POLITICKÝ KONTEXT SAMETOVÉ REVOLUCE

4.1 ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1945-1948

Československý exil v Londýně již v průběhu války začal vypracovávat návrhy a možné scénáře, jaká bude podoba poválečného Československa. Základním stavebním kamenem byla koncepce nepřerušené kontinuity první československé republiky. Ovšem předpoklad, že bude možné navázat na předválečnou podobu Československa se ukázal jako chybný, a to ze dvou zásadních důvodů. Zaprvé se prosazovalo všeobecné přesvědčení o nezbytnosti poválečných reforem, které bylo podporováno především komunisty, ale také jinými politickými proudy. Zadruhé bylo nutné vzít v potaz odlišné postavení Slovenska způsobené autonomií z roku 1938.¹⁴⁸

Hlavní ideou, především československého odboje, bylo obnovení státních hranic z dob před mnichovskou konferencí. Změny provedené na základě Mnichovské dohody byly mezinárodně prohlášeny za neplatné už během druhé světové války. Ačkoliv nebylo sudetské území zmíněno v deklaraci velmocí o rozdělení Německa z 5. června 1945, bylo bez jakýchkoliv pochybností potvrzeno, že patří Československu. Nicméně Československo muselo řešit územní spory i se svými bezprostředními sousedy. Území podstoupené Maďarsku v letech 1938-1939 bylo s výjimkou Podkarpatské Ukrajiny navráceno zpět, ovšem jako daleko komplikovanější se ukázal územní spor s Polskem. Zde se Československu podařilo získat zpět Těšínsko, které bylo v roce 1938 po Mnichova. Naproti tomu byla Polsku vrácena území na Oravě a Spíši.¹⁴⁹

Nejcitelnější územní ztrátou ovšem bylo podstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu, které bylo vyvolané kampaní tamního obyvatelstva a podporované Moskvou. Do původní podoby před mnichovskou dohodou se tak Československo neobnovilo.¹⁵⁰

Prozatímní exilová vláda skončila 4. dubna 1945, kdy byla oficiálně jmenována vláda nová. Ta poté představila svůj tzv. košický vládní program. Základní kostrou tohoto programu byla existence stran vládních a stran Národní fronty a byla zde jasně patrná absence opozice, čímž byl výrazně omezen demokratický charakter. Z dalších konkrétních změn je potřeba uvést zrušení senátu, snížení aktivního i pasivního volebního práva a omezení volebního

¹⁴⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1. str. 421

¹⁴⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1. str. 421

¹⁵⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1. str. 421

práva na občany české, slovenské či jiné slovanské národnosti. Tento nový směr dal také vzniknout zcela novým institucím, a to předsednictvu vlády a státním tajemníkům s postavením členů vlády v ministerstvech zahraničí a národní obrany. Zasažena byla také občanská práva, a to v oblasti svobodného koaličního práva, kde se zrušilo zakládání odborů. Místo toho se začaly prosazovat tendence vytváření jednotné odborové organizace. Potlačena byla také svoboda spolčování a obnova některých politických stran.¹⁵¹

Komunistická strana si zde zároveň postupně začala budovat svou silnou pozici tím, že pod sebou začala sdružovat nejdůležitější ministerstva vnitra a obrany, která jí poskytovala dostatek prostoru pro ovlivňování smýšlení obyvatel. Ministerstvo vnitra mělo ve své kompetenci osídlování pohraničí po odsunu sudetských Němců a lidé, kterým byla takto poskytnuta půda či hospodářské usedlosti, zde cítili jistou formu závazku. Komunisté si také velice pomáhali zakládáním masových organizací, jako byli Svaz české mládeže nebo Revoluční odborové hnutí, které se samozřejmě veřejně představovali jako nestranné, nicméně sloužili ku prospěchu především KSČ. Ke všem těmto dílčím politickým komponentům přispěla také masivní předvolební kampaň, která svá hesla odrážela od dopadů druhé světové války, a vzbuzovala tak dojem, že právě Komunistická strana zajistí očekávanou pozitivní změnu.¹⁵²

26. května 1946 proběhly v Československu parlamentní volby, ve kterých KSČ získala výrazné vítězství se ziskem 38% voličských hlasů v českých zemích. Na Slovensku ovšem výrazně prohrála s tehdejší Demokratickou stranou, která získala 62% voličských hlasů. Tyto parlamentní volby daly vzniknout novému parlamentu, který dostal název Ústavodárné národní shromáždění.¹⁵³

Komunisté se po těchto volbách výrazně zaměřili na destruktuální práci ostatních politických stran a to především Demokratické strany, která se jevila jako vážný politický soupeř. Vykonstruované očerňování či infiltrace a posléze zakládání levicových frakcí uvnitř stran byly hlavní techniky KSČ ke zničení svých soupeřů. Tyto neetické praktiky ovšem ostatní strany prohlédly až velmi pozdě.¹⁵⁴

V zahraničí se mezitím rozhodovalo o hospodářském programu pomoci evropským státům, jenž vstoupil do historie jako Marshallův plán, pojmenovaný podle autora,

¹⁵¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1. str. 422

¹⁵² KÁRNÍK, Zdeněk a Michal KOPEČEK. *Bolševismus a radikální socialismus v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Studijní edice, 2004. ISBN 80-7363-006-0. str. 181

¹⁵³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1. str. 423

¹⁵⁴ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0145-8. str. 166

amerického ministra zahraničí, George Marshalla. Sovětský svaz ovšem ideu spolupráce evropských států se západem nesdílel, a proto byli Českoslovenští zástupci nuceni svou účast na jednání zrušit. Zde započal konec spolupráce bývalých válečných spojenců a začala se vytvářet izolace států geograficky napojených na Sovětský svaz.¹⁵⁵

Události v roce 1948 byly vyvrcholením kombinace společenských, ekonomických i politických aspektů. Jako zásadní se ukázala demise 12 ministrů, kteří se tímto snažili protestovat proti personální politice ministra vnitra v rámci sboru národní bezpečnosti. Tento tah se ovšem ukázal jako chybný, protože předpoklad, že tuto demisi prezident Beneš nepřijme a komunistická strana bude teda donucena k ústupu, či že budou uspořádány předčasné volby, nakonec nevyšel. Komunisté zareagovali na tuto demisi masovými protestními shromážděními, přičemž generální stávkou se zúčastnilo 2,5 milionů občanů. Na podporu demokracie vystoupili 25. února ve svém průvodu na pražský hrad studenti, kteří ovšem byli rozehnáni lidovými milicemi a sbory národní bezpečnosti. Prezident Beneš ještě v tento den pod nátlakem Klementa Gottwalda přijal demisi a komunisté doplnili vládu svými ministry. Na symbolické datum osvobození byla přijata Ústava 9. května a Československý stát byl prohlášen za lidově demokratickou republiku.¹⁵⁶

4.2 POČÁTKY TOTALITY 50. LETECH

Únorový převrat roku 1948 a následné období můžeme charakterizovat jako počátek 41 let trvající totality, kdy komunistický režim potlačil základní principy demokracie a převzal plnou moc na řízení státu. Cenzura politická, společenská či pracovní šikana byly na denním pořádku.

Komunistická strana i po únorovém převratu tvrdě pokračovala v rozkladu a likvidaci nekomunistických stran, které se měly stát pouhými loutkami režimu. Důkazem naprosté absence demokracie a potlačení možnosti volby se staly volby v květnu roku 1948. Komunisté si zde na jednotné kandidátce přisoudili 70% všech mandátů a zbylých 30% přerozdělili mezi ostatní strany. Volby jako takové tedy naprosto ztratily svůj smysl i z toho důvodu, že byly nesvobodné a povinné. Proti jednotné kandidátce Národní fronty vystoupil i prezident Beneš, který také odmítl podepsat Ústavu 9. května a 7. června na svou funkci

¹⁵⁵ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. Dějiny států. ISBN 80-7106-183-2. str. 421

¹⁵⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1. str. 423-424

abdikoval. O týden později byl do prezidentské funkce zvolen Klement Gottwald, který novou Ústavu potvrdil.¹⁵⁷

Represe a potlačování svobod se ovšem netýkaly jen politické sféry, ale také společenské a kulturní. Mezi těmi, kteří vystoupili proti novému režimu byli i členové Sokola, kteří na svém sletu roku 1948 vyjádřili odpor komunismu a vzdávali hold prezidentu Benešovi. Tím poskytli KSČ důvod pro represii spolků a sdružení a z původních 60 tisíc organizací jich po likvidaci zbylo pouhých 683.¹⁵⁸

Tato doba se také stala specifickou pronásledováním jakékoliv inteligence. Z vysokých škol bylo vyloučeno přes 4500 studentů a propuštěno bylo 80 profesorů a 27 docentů. Kritéria a priority pro přijetí na školu se zcela proměnila z odborného rozhledu a inteligenčního předpokladu na třídní původ a politické zařazení. Vzdělání bylo najednou zařazeno na nejnižší příčky společenského postavení a nepředstavovalo žádnou reálnou hodnotu.¹⁵⁹

Všeobecné potlačování inteligence se nevyhnulo ani kulturní sféře. Komunistický režim držel a pečlivě kontroloval veškerá média jako televizi, noviny, letáky či knihy, aby nebyl obsah v jakékoliv formě protestu či opozici. Kvůli potírání nepřipustných literárních publikací byla v září 1948 zřízena Lektorská rada. Zákaz publikace svých děl dostali téměř všichni význační autoři, jakými byli např. Jaroslav Seifert, František Hrubín nebo Vladimír Holan.¹⁶⁰

Nejcitelnějšími zásahy do svobod a života lidí se staly politické procesy. Účelově vykonstruovaná obvinění proti politickým odpůrcům, církevním hodnostářům a vojenským představitelům byla řízená státní bezpečností, která vše zaštiťovala, a v tomto měla prakticky neomezenou moc. Justice prošla po roce 1948 mnoha změnami, mezi kterými bylo např. zrušení instituce vyšetřujícího soudce, který by konkrétní vyšetřování mohl zdržovat dožadováním se dalších důkazů. Soudce byl naprosto omezen ve svém rozhodování, protože hlavní slovo měla prokuratura, která byla podřízena ministerstvu spravedlnosti. Soudce tedy musel každý svůj rozhodující krok konzultovat právě s touto složkou.¹⁶¹

¹⁵⁷ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 128-129

¹⁵⁸ KREJČÍŘÍK, Milan. Všesokolský slet - jeden z posledních svobodných projevů. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: http://totalita.cz/vzp/vzp_0002.php

¹⁵⁹ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2. str. 131-132

¹⁶⁰ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 131

¹⁶¹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy - dokumenty. ISBN 80-7239-024-4. str. 105

Vrcholem politických procesů se staly roky 1949 a 1950, kdy byl nejdříve odsouzen Generál Heliodor Píka, který se za druhé světové války aktivně účastnil protinacistického odboje, a posléze v roce 1950 v nejsledovanějším procesu také poslankyně za národní socialisty Milada Horáková. Ta byla zatčena v roce 1948, ale státní bezpečnost neměla dlouho ani minimální podklad pro to, aby mohla být obviněna. Nakonec byla vytvořena koncepce obžaloby, která se zakládala na Gottwaldově myšlence z listopadu 1948, kdy prohlásil, že „poražená reakce se uchýlí k teroru, spiknutím a kalkulaci s válečným konfliktem“. Mimo Milady Horákové bylo souzeno dalších sedm členů národních socialistů (Zemínová, Kleinerová, Buchal, Hejda, Nestával, Přeučil), dva sociální demokraté (Peška, Dunder), dva funkcionáři strany lidové (Hostička, Křížek) a jeden, který byl nařčen jako sympatizant jiného proudu marxismu, tzv. trockismu (Kalandra). Všichni byli obviněni ze špionáže ve spolupráci se západními mocnostmi (především USA), a z přípravy puče a vědomého rozkladu ČSR.¹⁶²

I přes předem připravované scénáře, mučící praktiky a nelidské podmínky se někteří obvinění dokázali při procesu bránit a zastávat své názory. Především Milada Horáková, která byla vyslýchána hned první den tohoto osm dní trvajícího procesu, dokázala místy obhájit své ideály, i když to její šance na mírnější trest rapidně zmenšilo. Výsledkem tohoto procesu byly čtyři rozsudky smrti (Horáková, Pecl, Buchal, Kalandra), dále čtyři rozsudky doživotního vězení (Kleinerová, Nestával, Hejda, Přeučil) a zbylým pěti obviněným byly uděleny tresty v rozsahu 13-28 let vězení. Navzdory všeobecnému ohlasu a žádostem o milost od osobností z celého světa, mezi kterými byli Winston Churchill, Eleanor Rooseveltová nebo Albert Einstein, Klement Gottwald milost neudělil a rozsudek byl vykonán 27. června 1950 na dvoře pankrácké věznice. Celkem se odhaduje, že v těchto vykonstruovaných procesech bylo odsouzeno 200- 280 tisíc lidí.¹⁶³

Politické procesy se ovšem nevyhnuly ani příslušníkům KSČ. Sovětsí poradci, kteří byli vybráni Moskvou, a kteří už asistovali u procesu se skupinou Milady Horákové, tak pomáhali i v čistce v rámci komunistické strany. Na konci tohoto „očistného“ procesu byli shledáni viníci skupiny okolo bývalého generálního tajemníka Rudolfa Stránského, který byl popraven v březnu 1952. Ani zde, v případě člena vlastní partaje, Gottwald neudělil milost.

¹⁶² JIRÁSKOVÁ, Monika. Politické procesy 50. let v ČSR. *Studovna4u.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.studovna4u.cz/politika/politicke-procesy-50-let-v-csr>

¹⁶³ JIRÁSKOVÁ, Monika. Politické procesy 50. let v ČSR. *Studovna4u.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.studovna4u.cz/politika/politicke-procesy-50-let-v-csr>

Tento konkrétní případ měl posloužit jako výstraha všem zemím východního bloku, které by měly tendenci vytvářet si svou interní politiku odlišnou od představ Sovětského svazu.¹⁶⁴

K této části mé práce si dovoluji přidat svůj autorský komentář. Především je poměrně zajímavé a zároveň šokující, jakým způsobem prošla obměna společnosti po největším masovém válečném konfliktu v dějinách lidstva a jakou stopu tento konflikt zanechal. Rekonstrukce politického systému měla více než jindy citlivý dopad na proměnu sociálních a společenských struktur a na to jakým způsobem byla vnímána demokracie. Tedy po více než šesti letech okupace nacistickým Německem byla Československá společnost natolik zdevastována okupační mocí, že poté nedokázala adekvátně zareagovat na jasné niance komunistické strany na postupné převzetí moci. Ba naopak byla zlákána lacinými gesty a vidina lepšího života po válečném utrpení byla naprosto primárním sociálním pudem. Tento pud, podpořen jednotným masovým smýšlením, popřením vzdělání a inteligence jako jednoho z nosných pilířů moderní společnosti, pak vyvrcholil jednotnou ideologickou myšlenkou o třídních nepřátelích. Tímto stavem společnosti si lze vysvětlit apatii či dokonce absurdní podporu smyšlených procesů lidí, kteří pouze zastávali jiná politická a morální stanoviska.

4.3 OBDOBÍ PO KONCI STALINOVY ÉRY

Postupné, i když velmi pomalé oslabování totalitního režimu začalo se smrtí svého tvůrce Josifa Vissarionoviče Džugašviliho, celosvětově známého pod jménem Stalin. Březen roku 1953 se tedy měl stát milníkem, kdy sovětský totalitarismus opustil svůj zenit.

Důsledky Stalinovy smrti se ukázaly především na XX. sjezdu KSSS v roce 1956, kde byl kritizován Stalinův kult osobnosti a absence kolektivního vedení. Hlavním kritikem se v tomto bodě stal Nikita Chruščov, který tvrdě odsoudil Stalinovo zneužívání moci, masové pronásledování jeho odpůrců a vedoucí úlohu strany. Pro sovětský svaz i pro západní svět znamenaly tyto názory v rámci komunistického politbyra naprostý šok, protože člověk, který byl po desetiletí tak slepě obdivován, se ukázal jako falešný Mesiáš a byl otevřeně kritizován. Mezi veřejnost se kompletní záznam z tohoto sjezdu nedostal, ovšem do zahraničí unikl a na Západě došlo k jeho publikaci.¹⁶⁵

Kritika Nikity Chruščova dopadla velice silně i na satelitní země východního bloku. V Polsku vypuklo v červnu 1956 v Poznani povstání dělníků, kteří si takto chtěli vynutit lepší pracovní podmínky, a bylo krvavě zdecimováno polskou armádou. Jen díky oblíbenosti

¹⁶⁴ JIRÁSKOVÁ, Monika. Politické procesy 50. let v ČSR. *Studovna4u.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.studovna4u.cz/politika/politicke-procesy-50-let-v-csr>

¹⁶⁵ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. Dějiny států. ISBN 80-7106-183-2. str. 432

politika Wladislawa Gowulky se podařilo straně udržet svou moc v rukou. Nicméně v Maďarsku se režim téměř zhroutil. Vláda v tomto období dokonce vystoupila s prohlášením o ukončení spolupráce v rámci Varšavské smlouvy. Již zpráva, že prvním tajemníkem strany v Polsku se má stát Gomulka, byla pro Moskvu varovným signálem, na který reagovala sestavením delegace v čele s Chruščovem a jejím členem byl i veterán druhé světové války, maršál Žukov. Po emotivně vypjatých jednáních nakonec Chruščov schválil změnu v nejvyšším vedení.¹⁶⁶

Situace v Maďarsku se ovšem od té polské diametrálně lišila. Původně klidná manifestace na podporu změn v Polsku, nakonec přerostla v otevřené povstání nespokojenosti vůči komunistickému režimu. Povstání začalo 23. března, kdy se sešlo 200 tisíc lidí u sochy revolučního básníka Sándora Petöfiho k přečtení 16 požadavků maďarských studentů. Atmosféra byla rozvířena zpěvem internacionálních písní, a hesly jako „Maďaři pojďte s námi – Rusové, táhněte domů“. Nakonec vše vygradovalo svržením 25 metrové sochy Stalina na Náměstí hrdinů v Budapešti. V tento moment ztratili bezpečností složky, především tajná policie AVH kontrolu nad situací a začali bez varování střílet do demonstrantů. Někteří z nich se dostali ke zbraním a docházelo k prvním přestřelkám a úmrtím. Zprávy o vyvolaném povstání se z Budapešti rychle šířily přes celé Maďarsko.¹⁶⁷

24. října přišel rozkaz od sovětského ministra obrany k použití vojenské síly a došlo k přesunu sovětských tanků na maďarské území. Povstání se začalo šířit i do jiných měst Maďarska, např. Miskolce, Szegedu, Salgotarjánu nebo Pécse. V tento den také maďarské Rádio Kossuth vyhlásilo stanné právo. Další den se odehrál jeden z masakrů této revoluce, kdy příslušníci tajné policie AVH začali střílet do demonstrantů, kteří se sešli před budovou parlamentu. Podle odhadů zůstalo na místě 60-80 mrtvých.¹⁶⁸

V následujících dnech sovětské činitele probírali možnosti řešení událostí v Maďarsku. Nabízely se zde pouze dvě alternativy, kterými by Sovětský svaz mohl reagovat. Vojenskou invazí sovětských vojsk nebo diplomatickými jednáními. Vzhledem k tomu, že nově zvolený premiér Imre Nagy vyjednal stažení sovětských vojáků z Budapešti, uznal revoluční orgány a přislíbil amnestii a rozpuštění AVH, zdálo se logickým krokem nenásilné řešení. Tomu také nasvědčovalo Chruščovovo rozhodnutí z 30. října, kdy hodlal uvést v platnost právě vzniklý dokument „Deklarace ÚV KSSS“, který měl vytyčit nezávislou cestu komunistických satelitů

¹⁶⁶ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. Dějiny států. ISBN 80-7106-183-2. str. 435-436

¹⁶⁷ KOHOUT, Pavel, LOUŽEK, Marek, ed. *Maďarské povstání 1956: padesát let poté : [sborník textů]*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-62-6. str. 49

¹⁶⁸ KOHOUT, Pavel, LOUŽEK, Marek, ed. *Maďarské povstání 1956: padesát let poté : [sborník textů]*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-62-6. str. 28

k socialismu. Tímto přelomovým dokumentem by tak byla eliminována jedna z příčin vzniku studené války, a to sovětská totalita na státy střední a východní Evropy. Nakonec ovšem Chruščov svůj názor diametrálně přehodnotil a rozhodl se pro invazi. Důvodem k takové změně názorů mohla být krize v Suezském průplavu. Tedy hlavním motivem neukázat slabost před evropskými rivaly Velkou Británií a Francií.¹⁶⁹

Další událostí, která mohla změnit Chruščovovo přesvědčení o diplomatickém jednání, bylo zlynčování příslušníků AVH před budovou městského výboru. Městem se šířily zvěsti, že tajná policie AVH mučí zajaté povstalce v katakombách pod městem, konkrétně výše zmiňovaném městském výboru. Povstalci tedy začali bojovat s příslušníky AVH, které nakonec nechali předvést před budovu, kde je nechali hromadně zlynčovat přítomným davem. Žádný z vězňů ovšem po důkladném prohledání katakomb nalezen nebyl. Tento výjev dokázala komunistická propaganda naplno využít ve svůj prospěch a obrátit proti povstalcům.¹⁷⁰

O následné invazi sovětských armád do Maďarska vědělo jen několik málo nejvyšších politických představitelů. Z ostatních zemí Varšavské smlouvy o tom ovšem bylo informováno Polsko, Československo, Rumunsko, Bulharsko a také Jugoslávie. Právě Jugoslávie pak sehrála v osudu maďarských vůdců svou významnou roli.¹⁷¹

Na výstavbu nového vedení a vlády byli mezitím sověty vybráni prosovětští politici János Kadár a Ferenc Münnich. Nabídnuté podmínky byly jasné. Buď Kadár s Münnichem zradí povstání nebo po následné sovětské vojenské represi budou do vedení vybráni stalinisté Ernő Gerő a Mátyás Rákosi. Münnich tuto nabídku přijal bez váhání, Kadár po několikahodinovém přemýšlení.¹⁷²

K překročení sovětských armád maďarského území došlo 1. Listopadu 1956. Premiér Nagy se odhodlal k poslednímu zoufalému kroku, jímž bylo vyhlášení nezávislosti Maďarska a vystoupení z Varšavské smlouvy. Nesdělil ovšem lidu důvod svého konání, a to začínající invazi. Probíhající boje vyvrcholily 4. Listopadu útokem na Budapešť a posledním projevem Imre Nagyho. V něm informoval o útoku a bezprecedentním úsilí svrhnout maďarskou

¹⁶⁹ GATI, Charles: Stroskotané ilúzie, Moskva, Washington, Budapešť a maďarské povstanie 1956, Kalligram, Bratislava 2006, str. 229-241

¹⁷⁰ KOHOUT, Pavel, LOUŽEK, Marek, ed. *Maďarské povstání 1956: padesát let poté : [sborník textů]*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-62-6. str. 54

¹⁷¹ KOHOUT, Pavel, LOUŽEK, Marek, ed. *Maďarské povstání 1956: padesát let poté : [sborník textů]*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-62-6. str. 243-247

¹⁷² KOHOUT, Pavel, LOUŽEK, Marek, ed. *Maďarské povstání 1956: padesát let poté : [sborník textů]*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-62-6. str. 243-247

demokratickou vládu. Poté se i se svými společníky přesunul na jugoslávskou ambasádu, kde mu měl být poskytnut azyl. Z tohoto místa byl ovšem vylákan pod falešným příslibem beztrestnosti, převezen do Rumunska, kde byl v roce 1958 po odmítnutí odstoupení z funkce předsedy maďarské vlády popraven.¹⁷³

Poslední výstřely tohoto povstání padly 11. Listopadu. Počet osob odsouzených ve spolupráci s hnutím protisovětského odporu se odhaduje na 22 tisíc, z nichž bylo 400 odsouzeno k trestu smrti. V souvislosti s maďarským povstáním uprchlo do zahraničí na 200 tisíc osob.¹⁷⁴

Reakci Československa na události v Maďarsku, potažmo Polsku, bych v tomto případě rozdělil do dvou odvětví. Odvětví politické a odvětví společenské, kulturní. Politická reakce byla vedena v jasné podpoře Sovětského svazu, a ze států Varšavské smlouvy bylo Československo jedním z nejaktivnějších v rámci nasazení vojenských sil. Velká pozornost byla soustředěna především na Slovensko, které má přímou hranici s Maďarskem. V této souvislosti bylo nasazeno 12 540 mužů, 280 tanků a 43 samohybných děl.¹⁷⁵

Podle usnesení politbyra ÚV KSČ z 2. Listopadu 1956 byla schválena veškerá nezbytná opatření, která mají v Maďarsku udržet lidově demokratický režim, a v případě nutnosti se také na jejich realizaci aktivně podílet. Od následujícího dne získala vojenská opatření novou podobu – měla přejít do tzv. aktivní obrany. Tedy zajistit státní hranice v takové míře, aby Sovětský svaz mohl izolovat maďarský odpor a zlikvidovat ho. Stejná opatření přijal další stát Varšavské smlouvy, Rumunsko. Československo se tedy na aktivní invazi přímo nepodílelo, nicméně pomohlo sovětským armádám pasivním vojenským nasazením a eliminací případných únikových cest přes hranice. Veškeré vojenské jednotky nasazené v souvislosti s touto událostí byly hodnoceny jako loajální komunistické moci. Přesto i zde se našly případy podporující maďarské povstalce. Konkrétně bylo vyšetřováno 130 příslušníků Československé lidové armády, z nich bylo 84 důstojníků. 33 vojáků muselo ukončit své aktivní působení v armádě, a proti některým bylo vedeno trestní oznámení.¹⁷⁶

Reakce společenské a kulturní byly více či méně ovlivňovány tiskem a cílenou propagandou. Přesto se k Československým občanům dostávaly i informace neovlivněné komunistickým režimem, a to pomocí rádia Svobodná Evropa. Naproti tomu bylo v šíření

¹⁷³ GATI, Charles: *Stroskotané ilúzie*, Moskva, Washington, Budapešť a maďarské povstanie 1956, Kalligram, Bratislava 2006, str. 226

¹⁷⁴ LÁNÍK, Jaroslav. *Události října a listopadu 1956 v Maďarsku*. www.vhu.cz [online]. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/udalosti-rijna-a-listopadu-1956-v-madarsku/>

¹⁷⁵ SVOBODA, Martin. *Rok 1956 v Československu. Odezva událostí v Polsku a Maďarsku v Československu*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Libor Svoboda.

¹⁷⁶ SVOBODA, Martin. *Rok 1956 v Československu. Odezva událostí v Polsku a Maďarsku v Československu*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Libor Svoboda.

propagandistických informací velice aktivní Rudé právo, které využívalo aktivit Svobodné Evropy k rozdmýchání negativních reakcí vůči západu a jeho příznivcům.¹⁷⁷

V tomto kontextu mohu zmínit jeden konkrétní případ, a to vypouštění balónů s velikou škálou antikomunistických letáků. Komunistická propaganda v čele s Rudým právem této situace využila k vydávání falešných zpráv o „nebezpečných balonech“, které mohou při kontaktu vybuchnout. Proto byli lidé varováni, aby se k těmto „životu ohrožujícím předmětům“ vůbec nepřibližovali.¹⁷⁸

V kulturních kruzích se nejvíce projevovala kritika společenských poměrů od literátů a spisovatelů. Na druhém československém sjezdu se František Hrubín a Jaroslav Seifert vyjádřili ostrými slovy proti totalitnímu režimu a omezování základních svobod. Především projev Františka Hrubína sklídl bouřlivý ohlas a nadšení. „Vážení a milí přátelé! To, co zde řeknu, je mým osobním vyznáním. Nic nového ode mne neuslyšíte. Jak myslím a cítím dnes, tak jsem myslel a cítil před třemi, před pěti, před devíti lety...Je ctí být básníkem této země, tohoto lidu, je vzrušující být básníkem této bouřlivé doby. Básník v sobě hloubí co největší prostor pro svobodu. Čím více prostoru pro svobodu vyhloubí v sobě, tím více prostoru pro ni dobude i vně, svému národu, svému lidu, a geniální básník celému lidstvu...K důstojnosti člověka patří svědomí. Když volně píši a vydávám, mohu být opravdu spokojen a nechtít víc? Mohu, ale jen tehdy, dokud líc mé volnosti nemá rub umlčování druhého.... Básníkem lidu není ten, kdo ho jako slaměnou kytku sází do veršů podle okamžité potřeby, básníkem lidu není ten, kdo o něm mluví, ale ten, kdo mu mluví z duše, z jeho nejhlubšího srdce.....Žijme tedy a tvořme tak, abychom nezradili tradici, která nám už od dob Sládkových a Nerudových velí: „Stát pevně pod praporem žití, zbaběle neopustit stráž!“ A tvořme také tak, aby naše díla klenula duhu zítřka nad celým světem!“¹⁷⁹

I tento kritický projev, který mohl vzbudit negativní nálady vůči režimu byl utišen a monopol komunistické moci nebyl ohrožen. Ten byl ještě podpořen Ústavou z roku 1960, která zdůrazňuje vedoucí úlohu KSČ, a díky které také došlo ke změně státního znaku a názvu státu na Československá socialistická republika (ČSSR). Hlavním rysem byl přechod od parlamentarismu k jednotě státní moci a ukončení období lidové demokracie.

¹⁷⁷ SVOBODA, Martin. *Rok 1956 v Československu. Odezva událostí v Polsku a Maďarsku v Československu*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Libor Svoboda.

¹⁷⁸ SVOBODA, Martin. *Rok 1956 v Československu. Odezva událostí v Polsku a Maďarsku v Československu*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Libor Svoboda.

¹⁷⁹ ODAHA, Tomáš. Projev Františka Hrubína na 2. sjezdu československých spisovatelů. *Odaha.com* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.odaha.com/tomas-odaha/recenze/cetba/uryvky/projev-frantiska-hrubina-2-sjezdu-ceskoslovenskych-spisovatelu>

4.4 PŘÍZNIVĚJŠÍ DOBA 60. LET

S nástupem 60. let začínají změny v rámci interního směřování komunistické strany, ve které se začal vytvářet reformní proud. Důsledkem této změny bylo uvolnění společenských poměrů. Bylo opuštěno od politických procesů tak intenzivně probíhajících v 50. letech, prezident Antonín Novotný vyhlásil amnestii, díky které bylo propuštěno na šest tisíc vězňů, a byly zrušeny pracovní tábory. Propouštění vězňů probíhalo kontinuálně od roku 1960 až do roku 1968, a celkově se dostalo na svobodu okolo jedenácti a půl tisíce lidí.¹⁸⁰

Komunistický režim se postupně začínal dostávat do fáze liberalizace, což někteří vysocí představitelé, především ti okolo prezidenta Novotného nesli se značnou nelibostí a pokoušeli se prosazení reformních názorů členů KSČ zabránit. V tomto období začalo také postupné sblížování a kontaktování západního světa. Velkým zdrojem pro informovanost společnosti se stala rozvíjející televize, která vysílala cestopisné pořady ze zahraničí, inscenace zahraničních literátů a publicistické pořady, které se zabývaly politickým vývojem a stavem společnosti. Lidé si tak mohli vytvořit srovnání socialistické země s kapitalistickými státy.¹⁸¹

Systém se najednou nedokázal vypořádat se vzrůstajícími požadavky společnosti, která začínala přivykat spotřebnímu způsobu života. Poptávka po spotřební elektronice, motocyklech, automobilech zdaleka přesahovala možnosti nabídky. Také se ukázal jako alarmující stav občanské vybavenosti, havarijní stav většiny budov, nevyhovující komunikace nebo technická zaostalost napříč průmyslovými obory.¹⁸²

Komunistický režim se musel vyjma výše zmíněných komplikací vypořádat se stagnující a neefektivní ekonomikou. Hospodářskou krizi vyvolala neúspěšná 3. pětiletka, která přivedla československou ekonomiku do stavu trvalé paralýzy. Skupina okolo ekonoma Oty Šika přišla s reformním plánem, který měl zkombinovat stávající plánované hospodářství s tržním mechanismem. Mezi navrhovanými změnami bylo např. rozšíření samostatnosti podniků, podřízení výroby potřebám trhu, zodpovědnost podniků za hospodářské výsledky. Tyto změny ovšem byly zavedeny jen částečně a velmi pomalu, protože narážely na silný odpor protireformních členů KSČ.¹⁸³

¹⁸⁰ MARJÁNKO, Bedřich. 60.léta: důsledky vítězství socialismu. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_01.php

¹⁸¹ MARJÁNKO, Bedřich. 60.léta: důsledky vítězství socialismu. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_01.php

¹⁸² MARJÁNKO, Bedřich. 60.léta: obraz čs. společnosti na začátku tohoto období. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_01.php

¹⁸³ MARJÁNKO, Bedřich. 60.léta: obrodný proces v oblasti ekonomiky. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_01.php

Rozvoj médií a kontakt se západem znamenal změny i v oblasti kultury. Na oči veřejnosti se začali dostávat filmoví a divadelní umělci. Z těch nejzásadnějších můžeme zmínit Miloše Formana, či Věru Chytilovou, nebo Divadlo Jára Cimrmana, Semafor či Divadlo na Zábřadlí. Spisovatelé se ke kritice režimu vrátili na svém 4. Sjezdu v červnu 1967. Kritika zde zazněla od osobností jako Ludvík Vaculík nebo Václav Havel. K aktivní tvůrčí činnosti se také vracejí Bohumil Hrabal, Jaroslav Seifert či Josef Škvorecký.¹⁸⁴

Změny společenského a politického proudu tradičně ovlivňovali studenti, kteří se sdružovali a zakládali spolky. Chtěli se tak připodobnit svým soupeřům na západě, a proto se na hudební scéně dostal do popředí jazz a big beat. Režim byl kritizován nejenom z důvodu potlačování svobod, ale také kvůli nedostatečnému zásobování, což vyvrcholilo pochodem studentstva v roce 1967, kdy heslem „Chceme světlo“ reagovali na neustálé výpadky elektrického proudu na strahovských kolejích. Tento pochod byl i za použití násilí rozeznán veřejnou bezpečností, kterou za tuto reakci veřejnost ostře odsoudila.¹⁸⁵

Reformní křídlo KSČ si v této době budovalo stále silnější pozici, přičemž konstantně uvnitř strany bojovalo s konzervativním proudem. Zásadním zlomem se stalo zasedání pléna ÚV KSČ v lednu 1968, kde se reformní proud jednoznačně vyjádřil k nutnosti změn v zemi a také se jasně vymezil vůči prezidentu Novotnému. Novotný tedy odstoupil z funkce prvního tajemníka strany a byl nahrazen Alexandrem Dubčekem. Odstoupení Novotného z nejvýznamnější pozice otevřelo cestu pražskému jaru a reformnímu hnutí.¹⁸⁶

4.5 ČESKOSLOVENSKO V ROCE 1968

Události zásadní proměny politického smýšlení a následná realizace těchto vizí vzešla do všeobecného historického pojmosloví jako „pražské jaro“. Demokratizace poměrů protlnula nejfrekventovanější média, tedy tisk, rozhlas i televizi a mohla začít „ofenzíva“ svobody slova. Zásadní událostí se pro sdělovací prostředky stalo zrušení cenzury, které bylo oficiálně schváleno 6. března 1968 ústředním výborem komunistické strany. Symbolem politického liberalismu se stal Alexandr Dubček, díky kterému se začalo mluvit o „socialismu s lidskou tváří“. V reakci na pražské jaro svou činnost obnovily organizace Sokol či Junák a bylo dodržováno právo shromažďování či svobody projevu. Reformní hnutí mělo masovou podporu napříč celou společností. Je ovšem potřeba zmínit, že původním záměrem reformistů

¹⁸⁴ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 172-174

¹⁸⁵ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 172-174

¹⁸⁶ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 175

byla eliminace negativních vlivů, které byly všeobecně vnímány jako nepřijatelné. Společnost ovšem reformní signál vygradovala do stavu celonárodní změny systému.¹⁸⁷

Společnost se dostala do fáze, kdy pouhá úprava poměrů nestačila, ale kdy byla cítit všeobecná potřeba demokracie. Aby měla na politickém poli KSČ soupeře, vznikla opozice v čele s Klubem angažovaných nestraníků (KAN). Do čela občanských aktivit se dostal Klub 231, který se zasazoval za rehabilitaci politických vězňů, a jeho vystupování korespondovalo s přístupem Klubu angažovaných nestraníků, kdy se obě organizace vymezovaly proti vedoucí úloze komunistické strany.¹⁸⁸

Politické poměry se v Československu začaly pomalu ale jistě měnit. Antonín Novotný poté, co odstoupil z funkce prvního tajemníka KSČ, odstoupil také z prezidentského úřadu, který po něm převzal v rámci veřejnosti oblíbený Ludvík Svoboda. Změny se objevily i ve vládě, kde se do jejího čela postavil Oldřich Černík. Samotná KSČ se proti změnám stavěla pozitivně, což vyvrcholilo návrhem akčního programu, který ač neměl eliminovat moc komunistické strany, stavěl svůj význam na dodržování občanských a politických práv. Tento dokument se dá považovat za přelomový, protože po 20 letech totality se vedoucí představitelé režimu přihlásili k dodržování lidských práv.¹⁸⁹

To už se ovšem reformní proces vymkl KSČ z rukou. Jasně enormní tlak byl cítit jak ze strany jak občanů toužících po svobodě, ale také od nejvyšší politické garnitury Sovětského svazu. Gradací situace přispěla i březnová konference komunistických stran v Drážďanech, kde byla situace v Československu hlavním bodem jednání. V květnu byl Alexandr Dubček pozván do Moskvy, kde Brežněv ostře zkritizoval reformní směr. Osud reformy poměrů v ČSR byl zpečetěn 18. 1968, kdy došlo k definitivnímu potvrzení vojenského zásahu. První jednotky Varšavské smlouvy začaly překračovat hranice Československa v noci z 20 na 21 srpna a do konce srpna se na Československém území nacházelo na 750 000 okupačních vojáků.¹⁹⁰

¹⁸⁷ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 177

¹⁸⁸ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2 str. 177

¹⁸⁹ TOMAŠTIKOVÁ, EVA. *Období normalizace a Sametové revoluce v Československu ve výchově k občanství*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012, 115 s. Vedoucí diplomové práce Roman Kodet

¹⁹⁰ TOMAŠTIKOVÁ, EVA. *Období normalizace a Sametové revoluce v Československu ve výchově k občanství*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012, 115 s. Vedoucí diplomové práce Roman Kodet

4.6 ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1969-1988

Období po skončení pražského jara a před sametovou revolucí nazýváme normalizací a můžeme ho skončením uvolněných poměrů v šedesátých letech považovat za návrat k totalitě. Změny, které byly provedeny v rámci reformy byly výrazně okleštěny nebo úplně zrušeny. Představitelé reformního proudu buď rezignovali, nebo byli ze svých funkcí odklizeni. S Alexanderem Dubčekem bylo vyloučeno ze strany na dalších 67 tisíc lidí, 240 tisíc vyškrtnutých a 140 tisíc odešlo dobrovolně. Součástí tohoto nastaveného směru se staly praktiky známé z 50. let, kdy se režim nevyhýbal politickým procesům a zastrašování. Režim potlačil i svobody sdělovacích prostředků. Důkazem byla emigrace více jak 160 novinářů po roce 1968. Ukončení pražského jara zasáhlo plošně celou společnost, která díky evidentně viditelným reformním krokům věřila v komplexní změnu politického směru a režimu. O to větším zásahem se stal příchod normalizace. Ten ovšem přispěl k vytvoření protestních proudů v rámci inteligence, která se srotila pod uskupení s názvem Charta 77. Tváří tohoto uskupení se stali dramatik Václav Havel či filozof Jan Patočka, který díky příslušnosti k Chartě 77 zemřel v roce 1977 na následky vyčerpávajícího výsledku. Jádrem Charty bylo prohlášení o nedodržování lidských práv, které signatáři Charty podepsali. Výraznou kampaň proti Chartě vyvíjelo především Rudé právo, které ve svých člancích nazývalo chartisty „Samozvanci a ztroskotanci“. Vrcholem těchto kampaní byla tzv. Anticharta, kterou měli podepsat především umělci. Postihem za nepodepsání by jim hrozilo pronásledování a perzekuce.¹⁹¹

Ač se režim v době normalizace jevil jako pevný a neotřesitelný, procházel pravidelnými ekonomickými krizemi. Základ ekonomiky se měl po akčním plánu z roku 1968 opět vrátit ke svým základům a především se soustředit na industrializaci a těžký průmysl. Nicméně procesy, stejně jako nástroje, byly neefektivní a zastaralé a režim navíc nedokázal uspokojit nastupující trend konzumní společnosti.¹⁹²

Osmdesátá léta se nesla ve znamení zásadních změn nejenom ve vedení Sovětského svazu, kde byl brežněvovský neostalinismus nahrazen perestrojkou Michaila Gorbačova, ale změny se odehrály též ve vedení KSČ. Gustav Husák byl nahrazen Milošem Jakešem a do čela vlády se dostal Ladislav Adamec, který se snažil vytvořit reformní křídlo proti silně

¹⁹¹ TOMAŠTÍKOVÁ, EVA. *Období normalizace a Sametové revoluce v Československu ve výchově k občanství*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012, 115 s. Vedoucí diplomové práce Roman Kodet

¹⁹² TOMAŠTÍKOVÁ, EVA. *Období normalizace a Sametové revoluce v Československu ve výchově k občanství*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012, 115 s. Vedoucí diplomové práce Roman Kodet

ortodoxnímu proudu v čele s Jakešem. V roce 1988 bylo 21. srpna na výročí okupace reformní demonstrace, jejíž organizátoři vyžadovali nutnost politických změn. Nejvýraznějším předvojem budoucí revoluce se staly lednové protesty v roce 1989 při 20. výročí smrti Jana Palacha, studenta, který se upálil na protest proti okupaci v roce 1969. 193

¹⁹³ TOMAŠTÍKOVÁ, EVA. *Období normalizace a Sametové revoluce v Československu ve výchově k občanství*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012, 115 s. Vedoucí diplomové práce Roman Kodet

5 AUTENTICKÝ ROZHOVOR S ÚČASTNÍKEM SAMETOVÉ REVOLUCE

Vzhledem ke zkoumanému tématu Sametové revoluce jsem se k doplnění teoretických znalostí rozhodl i pro praktikum, které spočívá v rozhovoru s přímým účastníkem listopadových událostí. K tomuto účelu jsem si vybral funkčně nejdéle sloužícího poslance České republiky Marka Bendu. Důvodem jeho vybrání byl zejména fakt, že je považován za jednoho z dílčích vůdců studentstva, ale také proto, že jeho otec Václav Benda byl výraznou postavou disentu, a proto má k této tématice velmi blízko. Tímto mu za poskytnutý rozhovor a načerpané informace děkuji.

Myslel jste si, že demonstrace vedená 17. listopadu může mít až takové důsledky a rozsah?

Určitě jsme nevěřili, že to může být až taková událost. Dokonce i disent věřil tomu, a především optimisté, že to může s něčím pohnout, ale spíše že to směřuje k 10. prosinci, kde dni lidských práv. Studentské hnutí STUHA začalo na jaře v rámci obrany útoku Palachova týdne, poté petici k ministryni školství stran samospráv, a když jsme se vrátili do semestru na vysokých školách začali jsme vést diskuse, co můžeme dělat. Zda li vydávat časopisy nebo pořádat veřejné akce, a 17. listopad byla vůbec první událost, na které jsme se domluvili, že zrealizujeme. Když jsme to připravovali, tak jsme vůbec netušili, kolik přijde lidí, říkali jsme si, třicet nebo padesát? Ale že to bude mít takový rozsah jsme netušili. Páteční večer dával naději, že je nás hodně.

Měl pátek 17. listopadu celonárodní přesah?

Celonárodní přesah vznikl rozhodně až o několik dní později. My jsme tehdy bydleli na Karlově náměstí s otcem, který byl jedním z předních představitelů disentu. Disent se toho ale ze začátku moc nezúčastňoval, záměrně po dohodě, že to zůstane jako studentská akce. Když jsme došli domů, tak pak začali chodit lidi z Národní třídy, kteří zažili ten závěrečný masakr. My jsme s bratrem nezůstali do konce, průběžně jsme chodili hlásit domů informace, aby se mělo co hlásit do „štvavých“ západních vysílaček. Až pak jsme se dozvěděli co, a jak se na Národní třídě stalo. Druhý den už byl na školách pocit, že tohle fakt teda fakt přehnali a že se proti tomu musí nějakým způsobem vystoupit.

Mě ještě 19. listopadu v neděli sebrali a odvezli na policejní celu na Náměstí Míru, ačkoliv já jsem se s nimi nebavil, takže to byl jednostranný výslech. Po čtyřech hodinách mě odvezli do cely předběžného zadržení na Pankráci. Když mě odváděli tak jsem viděl posbíraných dalších třicet lidí od Hanky Šabtové, manželky Petra Uhla, až moje spolužáky ze základní školy. A když jsem takhle procházel, říkal jsem si je konec, všechny internují, jsme

v Polsku v roce 1980. Měl jsem pocit naprosté beznaděje, a že útok z jejich strany byl strašně silný. Později jsem zjistil, že chytali lidi, kteří k nám chtěli přijít. Kdokoliv chtěl mě nebo otce navštívit, byl zadržen. Minimálně do generální stávky jsme nevěděli, jak to bude vypadat. Zvlášť, když prokuratura vydala zatykače na všechny studentské vůdce.

Jaká byla reakce vašeho otce jako představitele disentu?

Otec řekl ve dvě hodiny v noci poté, co přišli zprávy památnou větu, kterou jsem pak mnohokrát citoval: „*Tak je jasné, že to začalo. Problém je, že disent ještě není dostatečně připraven*“. Zkrátka si myslel, že ještě nejsou dostatečně propracovány struktury. Spousta věcí se posouvala, ale ještě nedostatečně. Ale ano, otec předvídal, že jdeme do zásadní konfrontace.

Považujete falešnou zprávu o smrti Martina Šmída za hlavní spouštěč Sametové revoluce?

Je to dávno, ale nemyslím si, že by „smrt“ Martina Šmída byla ten hlavní spouštěč. Dávno, než se objevilo jméno Martin Šmíd jsme byli na DAMU, kde se plánovala stávka. Takže jsme věděli, jak ten zásah byl brutální. Věděli jsme, že řada lidí byla zmlácená a někteří dost ošklivě. Ale my, co jsme ověřovali informace, jsme tušili, že tahle zpráva je sporná a že přicházela z provokačních zdrojů, jsme tedy věděli poměrně rychle.

Máte pocit, že role Václava Havla a disentu byla pro listopadové události zásadní?

Určitě role celého disentu byla zásadní. Od počátku vedli Občanské fórum v první řadě disidenti, znali se a měli největší zkušenosti. Role Václava Havla jako vnitřního symbolu a současně člověka co dokázal tu vnitřní myšlenku korigovat a posunout, byla naprosto zásadní. Já si pamatuji, když jsme poprvé zformovali myšlenku Havel na hrad, že se nám sociologové smáli, že Havla národ nepřijme. Řekli jsme jim: My rozhodneme, kdo to bude a vašim úkolem je pak vysvětlit národu, že to bylo správně.

Jak probíhala spolupráce mezi Čechy a Slováky?

Spolupráce mezi Čechy a Slováky probíhala už před listopadem v rámci Charty a dalších věcí, dlouhodobě se scházeli katolický disent. Po listopadu jezdili do studentského stávkového výboru představitelé slovenských vysokých škol. Ale už tam jsme cítili, že problém Slováky do jisté míry bude a to nejenom proto, že si založili „Verejnost' proti násilíu“ oproti Chartě v Praze. Ale jak říkám, kooperace v rámci studentského hnutí poměrně silně probíhala.

Měli jste strach z reakce Sovětského svazu?

Velmi intenzivní. Vypráví to vždycky Martin Klíma, když jel na sovětskou ambasádu za sovětským velvyslancem, a s jakou mírou spokojenosti se vracel, když mu sice velmi opatrně, ale ohlásil, že je to naše záležitost. To byl pro nás jeden z pozitivních faktorů, ten pocit že se jedná o náš problém, který si musíme vyřešit sami.

Probíhala komunikace mezi studentskými vůdci a disentem?

Ano, komunikace stále běžela. Když se objevil problém uvnitř studentského hnutí, Havel přišel a dlouze o tom s námi diskutoval. Studentští představitelé se účastnili mnoha jednání.

Myslíte, že jde zde určitá paralela současné politické doby a nespokojenosti, s obdobím 50. let a éry konce 80. let?

To, že v Čechách běží dvaceti, pětadvacetileté cykly kdy se vzpomíná na historii, a že jsme prošli před pěti lety částečnou revolucí nespokojenosti je dost patrné. Dnes se čím dál víc budují kontrolní mechanismy. Na všechno musíme mít registry, pořád máme pocit, že za každým musí stát kontrolor, každá iniciativa je špatně, všechny musíme hlídat. V tomhle směru se ten normalizační etos zase trochu vrací.

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřena na analýzu dvou témat, a to Sametové revoluce a samosprávy po roce 1989. Práce začíná charakteristikou a vymezením revolučních událostí v listopadu roku 1989. Zde jsem popsal listopadové dny a postupný přerod politického uspořádání a stavu společnosti až ke zvolení Václava Havla prezidentem. Cílem této první části bylo definovat základní pojem jednoho z témat diplomové práce. V další části práce jsem navázal reformu veřejné správy, která přišla v symbióze s touto zásadní politickou změnou. Zde jsem zjistil, že první zásadní změnou se stalo určení obec jako základní jednotkou místní správy a to v souvislosti s ústavním zákonem č. 294/1990 Sb., a dalšími prováděcími zákony. Také byly v rámci těchto změn zřízeny okresní úřady, které se staly vykonavateli státní správy na okresní úrovni. To vše se stalo předvojem oné výše zmiňované reformy veřejné správy. V další části jsem se zabýval první fází reformy veřejné správy, kde pro mě bylo nejzásadnějším zjištěním ustanovení vyšších územně samosprávných celků čl. 99 Ústavy, a samostatném ústavním zákonu 347/1997 Sb. o vytvoření územně samosprávných celků a zákona č.129/2000 Sb., o krajích. Důležité pro mne z hlediska první reformy pochopení její problematiky a vzniku právních norem souvisejících s vyššími územně samosprávnými celky. Za velmi kladné v této části považuji poznání problematiky negativních důsledků především z hlediska financování krajů. Viditelným problémem je zde stále silně patrná vazba krajů na státní rozpočet, což také posiluje státní moc a oslabuje autonomii samosprávných celků. V druhé fázi reformy veřejné správy šlo o definování dekoncentrace státní správy na orgány samosprávy. Tedy zrušení okresních úřadů, a převedení pravomocí na nově vzniklé obce s přenesenou působností. Osobně považuji dílčí části reformy veřejné správy za veskrze pozitivní, protože si myslím, že dekoncentrace a decentralizace státní moci jen podporuje přímé zapojení občanů do fungování státu na regionální úrovni. Zároveň se tak díky komunální politice mohou občané se svými politickými zástupci přímo setkat a své problémy řešit s osobami, kterých výkon správy a rozvoje daného území přímo funkčně dotýká.

V další části práce jsem se pokusil definovat a charakterizovat dvoustupňový model územní samosprávy, tedy obecní a krajská zřízení. Zaměřil jsem se na definice obce a kraje, jakož i analýzu a popis působností a jejich orgánů, typů obcí způsob financování a spolupráci v rámci krajů. V rámci orgánů obce považuji za kladný přínos detailní načerpání informací ohledně kompetencí a pravomocí jednotlivých orgánů. Tedy orientace v rámci fungování zastupitelstva i rady jako základních jednotek obce, což jako občan i jako

student studující obor zabývající se danou problematikou určitě využiji. V kapitole o typech obcí jsem zjistil, že pojem městys je spíše formální a že kořeny tohoto pojmu sahají až do 16. století, a zároveň jsem zjistil, že označení statutárního města vyplývá z jeho možnosti rozdělit své území na městské části či obvody, a že statutární města tuto výhodu využít nemusejí. Odlišná je pak také typologie názvosloví, kde používáme u městského úřadu pojem magistrát a u starosty pojem primátor. V rámci kapitoly o statutárních městech jsem vytvořil taxativní výčet se současným primátorem a počtem obyvatel. Zde je možné porovnání s kapitolou „reforma veřejné správy“, kde nabízím tabulku statutárních měst po ustanovení v roce 1990 a jejich tehdejší počet obyvatel. V kapitole o spolupráci krajů pro mne bylo negativním zjištěním, že počet krajů, které mají zastoupení v Evropské unii, klesl díky vysokým nákladům na pouhé tři.

V části práce nazvané historicko-politický kontext Sametové revoluce jsem se pokusil historickým srovnáním vývoje od druhé světové války přiblížit možné aspekty pádu režimu nejenom v Československu, ale ve všech státech východního bloku. Zjištěním v této části práce bylo, že základ revolučnímu podhoubí dala již totalita v 50. letech, kdy režim naprosto eliminoval veškeré známky demokratického smýšlení, a politickými procesy likvidoval potencionální politické odpůrce. Státy železné opony sdílely stejný osud okupačních jednotek, nicméně dlouhodobé ovládní zaostalým totalitním režimem vytvořilo identický rys. Snahu o přiblížení a dohnání západního světa nejenom v konzumním smyslu, ale také v obecném vývoji.

Poslední část je věnována rozhovoru s jedním ze studentských vůdců Sametové revoluce, poslancem České republiky Markem Bendou. V sérii otázek jsou zachycené jeho postřehy a vzpomínky z revolučních dní, a následného procesu demokratizace společnosti.

Celkově hodnotím svůj výstup z této práce pozitivně. Načerpal jsem relevantní znalosti pro obor, který studuji, stejně jako informace užitečné v rámci vývoje státu, kterého jsem součástí. Doufám, že tato práce poskytne užitečné informace studentům, kteří z ní případně budou čerpat, ale také všem ostatním čtenářům se zájmem o tuto tematiku.

RESUMÉ

The master thesis is focused on the analysis of two topics, namely the Velvet Revolution and Self-Government after 1989. The work begins with the characterization and definition of the revolutionary events in November 1989. Here I described the November days and the gradual change of the political order and the state of society until the election of Václav Havel by the President. The aim of this first part was to define the basic concept of one of the topics of the master thesis. In the next part of the thesis I followed the reform of public administration, which came in symbiosis with this fundamental political change. Here I found that the first major change became the designated municipality as a basic unit of the local administration, in connection with the Constitutional Act No. 294/1990 Coll., and other implementing laws. Also, in the framework of these changes, district offices have been set up, and they have become state administrators at the district level. All this has become the vanguard of the aforementioned reform of public administration. In the next part I dealt with the first stage of the reform of the public administration, where for me the most fundamental finding of the provisions of the higher territorial self-governing units was Article 99 of the Constitution and the separate constitutional law 347/1997 Coll. on the creation of territorial self-governing units and Act No. 129/2000 Coll., on Regions. Important for me in terms of the first reform of the understanding of its problems and the emergence of legal norms related to the higher territorial self-governing units. As very positive in this part that I consider the knowledge of the problems of negative consequences especially from the point of view of the financing of the regions. The visible problem here is the strong link between the regions and the state budget, which also strengthens the state power and weakens the autonomy of the self-governing units. The second stage of the reform of the public administration was to define the deconcentration of the state administration to the self-government bodies. That is, the abolition of district offices and the transfer of powers to newly established municipalities with delegated powers. Personally, I consider partial parts of public administration reform to be quite positive because I think that deconcentration and decentralization of state power only supports the direct involvement of citizens in the functioning of the state at the regional level. At the same time, thanks to communal politics, citizens can meet with their political representatives and deal with their problems with those who directly affect the performance of the administration and development of the area.

In the next part of my thesis I tried to define and characterize the two-step model of territorial self-government, ie municipal and regional structures. I focused on the definition of the municipality and the region as well as the analysis and description of competences and their bodies, types of municipalities, way of financing and cooperation within regions. Within the municipalities, I find it a positive contribution to the detailed drawing of information on the competencies and powers of the various bodies. Therefore, the orientation within the function of the council and the council as basic units of the municipality, which I will definitely use as a citizen and as a student studying the subject concerned. In the chapter on types of municipalities, I found that the concept of towns is rather formal and that the roots of this concept date back to the 17th century, and at the same time I found that the designation of a statutory city stems from its ability to divide its territory into urban areas or districts, statutory cities may not use this reservation. Also, the typology of nomenclature is different, where we use the term municipalities at the municipal office, and the mayor is the term mayor. As part of the chapter on statutory cities, I created a list of the current Mayor and the number of inhabitants. Here is a comparison with the chapter "Public Administration Reform", where I offer a table of statutory cities after the 1990s and their then population. The chapter on regional cooperation for me was a negative finding that the number of counties with representation in the European Union has fallen thanks to the high costs of just three. In the part of the work called the historical-political context of the Velvet Revolution, I attempted to compare historical developments from the Second World War to the possible aspects of the fall of the regime not only in Czechoslovakia but in all the states of the Eastern Bloc. The discovery of this part of the work was that the basis of this revolutionary trench was already totalitarianism in the 1950s, when the regime completely eliminated all signs of democratic thought, and by political processes destroyed potential political opponents. The states of the Iron Curtain shared the same fate of the occupation forces, however, the long-term control of the backward totalitarian regime created an identical feature. Trying to get closer and to catch up with the Western world not only in the consumer sense, but also in general development.

The last part is devoted to an interview with one of the student leaders of the Velvet Revolution, Member of the Czech Republic, Mark Benda. The series of questions captured his observations and memories of revolutionary days, and the subsequent process of

democratization of society. Overall, I evaluate my output from this work positively. I have acquired relevant knowledge for the field I study, as well as useful information within the historical development of the community of the state I am part of. I hope this work will provide useful information to students who will eventually draw on it, but also to all other readers interested in this topic.

SEZNAM LITERATURY

BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4.

GATI, Charles: Stroskotané ilúzie, Moskva, Washington, Budapešť a maďarské povstanie 1956, Kalligram, Bratislava 2006.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

HUSÁK, Petr Maxmilián. Česká cesta ke svobodě: politické drama o šestnácti dějstvích s otevřeným koncem. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-2895-0.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy - dokumenty. ISBN 80-7239-024-4.

KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-0145-8.

KÁRNÍK, Zdeněk a Michal KOPEČEK. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Studijní edice, 2004. ISBN 80-7363-006-0.

KOHOUT, Pavel, LOUŽEK, Marek, ed. *Maďarské povstání 1956: padesát let poté : [sborník textů]*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-62-6.

KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-561-8.

KOUDELKA, Zdeněk. *Obce a kraje: podle reformy veřejné správy v roce 2001 : (včetně textu zákona o obcích, zákona o krajích a zákona o okresních úřadech)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-272-X

KOUDELKA, Zdeněk. *Právní předpisy samosprávy*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-690-7.

KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 80-7201-665-5.

POMAHAČ, Richard a Olga VIDLÁKOVÁ. *Veřejná správa*. 1. Praha: C.H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-748-0.

SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5.

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 3. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. Dějiny států. ISBN 80-7106-183-2.

SVOBODA, Martin. *Rok 1956 v Československu. Odezva událostí v Polsku a Maďarsku v Československu*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Libor Svoboda.

TOMAŠTÍKOVÁ, EVA. *Období normalizace a Sametové revoluce v Československu ve výchově k občanství*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012, Vedoucí diplomové práce Roman Kodet

VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3832-2.

VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1.

Veřejná správa v České republice. 2., rozš. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Úsek pro reformu veřejné správy, 2005. ISBN 80-239-4709-5

VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.czso.cz

Www.dauc.cz

Www.denik.cz

www.is.muni.cz

www.odaha.com

www.peníze.cz

Www.plzensky-kraj

www.rozvojobci.cz

www.studovna4u.cz

www.svazky.obce.cz

www.Totalita.cz

www.vhu.cz

www.wikipedia.org

Www.za-nasi-obec.cz

www.zakonyprolidi.cz

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Tabulka č.1: Výčet statutárních měst od 24. listopadu 1990 - Pramen: www.czso.cz

Tabulka č.2 Přehled počtů obcí po jednotlivých krajích ČR - Pramen: www.czso.cz

Tabulka č.3 Počet členů zastupitelstva na počet obyvatel - Pramen:
www.rokvobci.cz

Tabulka č. 4 Příloha č. 1 k zákonu č. 243/200 Sb. - www.zakonprolidi.cz

Mapa č.1 Grafické znázornění regionů soudržnosti NUTS 2 - Pramen:
www.czso.cz

PŘÍLOHY